

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σχολή Ανθρωπιστικών & Κοινωνικών Επιστημών
Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών *Συνεχιζόμενη*
Εκπαίδευση & Δια Βίου Μάθηση

Μεταπτυχιακή Διατριβή

Ακαδημαϊκή ή επαγγελματική εκπαίδευση; Πώς μπορούν οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας να συμβάλλουν στην αύξηση της ελκυστικότητας της επαγγελματικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα;

Αηδονίδου Κ. Σταματία

Επιβλέπων Καθηγητής
Δρ. Ζαρίφης Γεώργιος

Απρίλιος 2019

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σχολή Ανθρωπιστικών & Κοινωνικών Επιστημών

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών Συνεχιζόμενη

Εκπαίδευση & Δια Βίου Μάθηση

Μεταπτυχιακή Διατριβή

Ακαδημαϊκή ή επαγγελματική εκπαίδευση; Πώς μπορούν οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας να συμβάλλουν στην αύξηση της ελκυστικότητας της επαγγελματικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα;

Αηδονίδου Κ. Σταματία

**Επιβλέπων Καθηγητής
Δρ. Ζαρίφης Γεώργιος**

Η παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή υποβλήθηκε προς μερική εκπλήρωση των απαιτήσεων για απόκτηση μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στη Συνεχιζόμενη Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση, από τη Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου.

Απρίλιος 2019

Περίληψη

Ιστορικά, επικρατεί στην Ελλάδα, η αντίληψη, ότι κανείς μπορεί να θεωρεί τον εαυτό του μορφωμένο και επιτυχημένο, μόνο στην περίπτωση που έχει ακολουθήσει το δρόμο της ακαδημαϊκής εκπαίδευσης. Συνεχώς, προωθούνται επιτυχημένα παραδείγματα ανθρώπων, οι οποίοι είναι κάτοχοι πτυχίων, μεταπτυχιακών και ακαδημαϊκών τίτλων. Το γεγονός αυτό είναι θεμιτό. Τι γίνεται, όμως, με την επαγγελματική εκπαίδευση; Άραγε, δεν υπάρχουν και εκεί παραδείγματα επιτυχημένων ανθρώπων; Γιατί συνεχίζει να υπάρχει η αντίληψη που θέλει τους ανθρώπους που επιλέγουν την επαγγελματική εκπαίδευση να θεωρούνται, ότι έχουν κατώτερο μορφωτικό επίπεδο;

Είναι σίγουρο, ότι πολλές αλλαγές θα πρέπει να λάβουν χώρα στην Ελλάδα, έτσι ώστε να μπορούμε να μιλούμε για απόλυτη εξίσωση της σημασίας που έχουν τα προσόντα που αποκτώνται από τις δύο διαφορετικές εκπαιδευτικές διαδρομές. Αλλαγές στην κοινωνία, στην οικονομία, στην εκπαίδευση, στην πολιτική.

Οι τρόποι αύξησης της ελκυστικότητας της επαγγελματικής εκπαίδευσης αποτέλεσαν το βασικό σκοπό της έρευνας της παρούσας εργασίας. Έγινε προσπάθεια ολιστικής διερεύνησης των παραγόντων, που θα μπορούσαν να επηρεάσουν προς αυτήν την κατεύθυνση και για το λόγο αυτό, η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε τρία επίπεδα. Αρχικά, διερευνήθηκε ο ρόλος της κοινωνίας, στη συνέχεια ο ρόλος της πολιτικής σε θέματα εκπαίδευσης και τέλος, ο ρόλος των επιχειρήσεων. Κατά το πρώτο στάδιο εκπόνησης της έρευνας, πραγματοποιήθηκε ανασκόπηση της βιβλιογραφίας, η οποία βοήθησε στην αποσαφήνιση διάφορων εννοιών, αλλά και στη γνωριμία με καλές πρακτικές που χρησιμοποιήθηκαν ή χρησιμοποιούνται στις ευρωπαϊκές χώρες. Στη συνέχεια, αναζητήθηκαν οι εκπαιδευτικές πολιτικές, οι οποίες εφαρμόζονται στην Ελλάδα, όσον αφορά την επαγγελματική εκπαίδευση και εκείνες που προωθεί η Ευρωπαϊκή Ένωση για τα κράτη μέλη της. Τέλος, ζητήθηκαν οι απόψεις τριών στελεχών του Ο.Α.Ε.Δ., τριών στελεχών του Ι.Ε.Π. και ενός επιχειρηματία, ο οποίος δραστηριοποιείται στον τομέα των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Τα αποτελέσματα της έρευνας αυτής παρουσιάζονται στα επόμενα κεφάλαια.

Λέξεις Κλειδιά: ΕΠΑ.Σ. Ο.Α.Ε.Δ., Ι.Ε.Π., Ακαδημαϊκή Εκπαίδευση, Ελκυστικότητα, Επαγγελματική Εκπαίδευση, Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας.

Summary

Historically, the dominated notion in Greece tends to be that only the people that have followed the path that leads in academic education, can consider themselves educated and successful. Continuously, successful examples of people holding Bachelors or Masters degrees or even academic titles are being promoted in the society. This is legitimate. But what about vocational training? Are there any examples of successful people? Why is there still a perception that people who choose vocational education are considered to have a lower educational level?

It is certain that many changes will have to take place in Greece, in order to talk about an absolute equation of the importance of the qualifications acquired by the two different educational paths. Changes in society, economy, education, politics.

The ways of enhancing the attractiveness of vocational education were the main purpose of this research. An effort has been made to investigate in a holistic way the factors that could influence at this direction and for this reason the research has been carried out on three levels. At first, the role of the society was investigated, then the role of education policy and, lastly, the role of the companies. At the first stage of the research, a literature review was carried out, in order to clarify various concepts, but also to help recognize some good-practices that were used or still being used in other European countries. The education policies that are implemented in Greece in the field of vocational education were sought in comparison with those promoted by the European Union. Finally, the views of three O.A.E.D. executives, three executives of the I.E.P. and one entrepreneur, who is active in the field of renewable energy, were requested. The results of this research are presented in the following chapters.

Keywords: EPA.S. O.A.E.D., I.E.P., Academic Education, Attractiveness, Vocational Education, Renewable Energy Sources.

Ευχαριστίες

Με την ολοκλήρωση της μεταπτυχιακής αυτής διατριβής, ολοκληρώνεται, ουσιαστικά, ένα «ταξίδι» δύο ετών, το οποίο μου πρόσφερε νέα γνώση, νέες εμπειρίες και νέο τρόπο σκέψης, «δώρα», για τα οποία αισθάνομαι ευγνώμων. Μέσα από αυτό το «ταξίδι» και πλήρως ευαισθητοποιημένη σε σχέση με τις επικρατούσες συνθήκες στη χώρα μας, από το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης μέχρι σήμερα, ήρθα αντιμέτωπη με ερωτήσεις, όπως:

«Τι είναι αυτό που θα μπορούσε να λειτουργήσει ως μοχλός οικονομικής αλλαγής και ανάπτυξης στην Ελλάδα;»

«Θα μπορούσε, πράγματι, η εκπαίδευση να υποστηρίξει το άτομο, την κοινωνία, την επιχείρηση, την οικονομία στη χώρα μας να επιτύχουν τους στόχους τους είτε πρόκειται για προσωπική εξέλιξη είτε για την αύξηση της ανταγωνιστικότητας;»

«Πώς θα μπορούσε το φαινόμενο brain-drain, το οποίο ταλαιπωρεί τη χώρα μας χαρίζοντάς της μια θλιβερή πρωτιά, να μετατραπεί σε brain-gain;».

Μέσα από αυτήν μου την αναζήτηση και επηρεαζόμενη από την εργασία μου στο ερευνητικό ινστιτούτο FIAP e.V., όπου ασχολούμαι με θέματα εκπαίδευσης, προέκυψε το θέμα της εργασίας μου. Σημαντικό σημείο αποτελεί, επίσης, η σύνδεσή μου μέσω του ΑΠΚΥ, με τον κ. Δρ. Γεώργιο Ζαρίφη, τα ερευνητικά ενδιαφέροντα του οποίου σχετίζονται με τις δικές μου αναζητήσεις.

Κατά το τελευταίο διάστημα των σπουδών μου, διάφορα γεγονότα σημάδεψαν τη ζωή μου, με συνέπεια την αβεβαιότητα για το εάν θα καταφέρω να ολοκληρώσω τη διατριβή έγκαιρα. Ωστόσο, η σημαντική συμβολή των ανθρώπων του εργασιακού και προσωπικού μου περιβάλλοντος μου έδωσαν δύναμη, επιμονή και υπομονή, έτσι ώστε να καταφέρω, τελικά, να πετύχω το στόχο μου. Στο σημείο αυτό, ας μου επιτραπεί να ευχαριστήσω θερμά τους παρακάτω ανθρώπους:

την κ. Silke Steinberg και τον κ. Dr. Rüdiger Klatt, που μου πρόσφεραν, διακριτικά, πολύτιμες «ανάσες» χρόνου για την ολοκλήρωση της διατριβής, την κ. Romina Groβe, τους εκπαιδευτικούς του Ο.Α.Ε.Δ. και τα στελέχη του Ι.Ε.Π. για την πολύτιμη και γρήγορη ανταπόκρισή τους, σε ότι κι αν χρειάστηκα. Ιδιαίτερα, τον κ. Ιωάννη Βουδούρη, τον κ. Χρήστο Γιαξίδη και την κ. Δρ. Μάρθα Ουζουνίδου, για την πολύτιμη υποστήριξή τους, σε ότι αφορά την εύρεση κατάλληλων επιχειρήσεων για την ολοκλήρωση της έρευνας στο κομμάτι αυτό. Την κ. Sarina Thiele, για τα δύο, σχετικά με το θέμα μου, βιβλία που μου χάρισε. Μα περισσότερο από όλους ευχαριστώ το σύζυγό μου, για την αδιάκοπη και καθημερινή του πίστη, ότι, τελικά, «θα τα καταφέρεις».

Σταματία Αηδονίδου

Γκελζενκίρχεν, Απρίλιος 2019

*Η διατριβή αφιερώνεται:
στην αδερφή μου Σοφία, που υπήρξε η πρώτη μου «δασκάλα»,
στη γιαγιά μου Σταματία, που συνεχίζει να με διδάσκει,
ότι μέσα από τις δυσκολίες γινόμαστε πιο δυνατοί,
στην μνήμη του θείου μου Κωνσταντίνου, που «έφυγε»
διακριτικά και απρόσμενα.*

Περιεχόμενα

Κεφάλαιο 1.....	9
Εισαγωγή.....	9
1. Εννοιολογικό πλαίσιο.....	9
1.1 Ακαδημαϊκή Εκπαίδευση.....	9
1.1.1 Γενικό Λύκειο.....	10
1.2 Επαγγελματική Εκπαίδευση.....	11
1.2.1 Επαγγελματικά Λύκεια.....	12
1.2.2 Επαγγελματικές Σχολές Ο.Α.Ε.Δ.....	13
1.2.3 Μαθητεία.....	14
1.3 Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας.....	14
1.4 Πράσινες δεξιότητες.....	15
Κεφάλαιο 2.....	18
Εκπαιδευτική Πολιτική.....	18
2. Ελληνικό και ευρωπαϊκό πλαίσιο εκπαιδευτικής πολιτικής.....	18
2.1 Ελληνική εκπαιδευτική πολιτική και επαγγελματική εκπαίδευση. Μια κριτική προσέγγιση.....	18
2.2 Ευρωπαϊκές τάσεις.....	21
2.3 Κόστη και οφέλη της επαγγελματικής εκπαίδευσης.....	23
2.4 Παραδείγματα καλής πρακτικής με ελληνική συμμετοχή.....	25
2.4.1 YESclima – Young experts for climate-friendly schools in Mediterranean countries.....	26
2.4.2 Climate School Be.At – Open Societies and Schools in Climate Protection and Energy Transition.....	27
2.4.3 Young Energy Europe.....	28
Κεφάλαιο 3.....	29
Έρευνα.....	29
3 Σκοπός της έρευνας.....	29
3.1 Μεθοδολογία και ερευνητικά ερωτήματα.....	30
3.2 Συμμετέχοντες και ζητήματα τριγωνοποίησης και εγκυρότητας.....	31
3.3 Εργαλείο συλλογής δεδομένων – Οδηγός συνέντευξης.....	32
3.4 Ανάλυση δεδομένων.....	33
3.5 Περιορισμοί.....	33
3.6 Ηθική και ζητήματα δεοντολογίας.....	34
Κεφάλαιο 4.....	37
Ευρήματα.....	37

4 Γενικά ζητήματα ως προς την ανάλυση των δεδομένων	37
4.1 Ο ρόλος της κοινωνίας	37
4.1.1 Η αντίληψη της κοινωνίας σε σχέση με την επαγγελματική εκπαίδευση	37
4.1.2 Τρόποι ενημέρωσης του κοινωνικού συνόλου ως προς την επαγγελματική εκπαίδευση	39
4.1.3 Τρόποι ευαισθητοποίησης της κοινωνίας σε θέματα περιβάλλοντος	39
4.2 Ο ρόλος της εκπαιδευτικής πολιτικής	41
4.2.1 Η συνεργασία μεταξύ των υπουργείων και των διάφορων θεσμικών οργάνων	41
4.2.2 Τρόποι και βοηθητικοί παράγοντες για τη διείσδυση της πράσινης τεχνολογίας στην επαγγελματική εκπαίδευση	42
4.2.3 Παράγοντες που εμποδίζουν την πράσινη τεχνολογία να διεισδύσει στην επαγγελματική εκπαίδευση	43
4.3 Ο ρόλος των εκπαιδευτικών φορέων	43
4.3.1 Εκπαιδευτικός επαγγελματικής εκπαίδευσης και συνεχιζόμενη εκπαίδευση.....	43
4.3.2 Σύνδεση επαγγελματικού προσανατολισμού και επαγγελματικής εκπαίδευσης	44
4.4 Ο ρόλος των επιχειρήσεων και της αγοράς εργασίας.....	45
4.4.1 Σύνδεση αγοράς εργασίας και εκπαίδευσης στις πράσινες τεχνολογίες.....	45
Κεφάλαιο 5	48
Συμπεράσματα	48
5 Γενικά συμπεράσματα.....	48
5.1 Κοινωνία	48
5.2 Εκπαιδευτική πολιτική	49
5.3 Εκπαιδευτικοί φορείς.....	50
5.4 Επιχειρήσεις και αγορά εργασίας	50
Κεφάλαιο 6	52
Επίλογος	52
Βιβλιογραφία (Ελληνική).....	54
Βιβλιογραφία (Ξένη)	57

Κεφάλαιο 1

Εισαγωγή

1. Εννοιολογικό πλαίσιο

Στόχος του πρώτου κεφαλαίου είναι να λειτουργήσει ως πλαίσιο αποσαφήνισης των εννοιών, με τις οποίες θα ασχοληθεί εκτενώς η εργασία αυτή. Στην αρχή παρουσιάζονται οι δύο μεγάλες κατηγορίες της εκπαίδευσης, η ακαδημαϊκή και η επαγγελματική, ενώ παραθέτονται και οι εκπρόσωποι των βασικών τους υποκατηγοριών. Στη συνέχεια παρουσιάζονται έννοιες όπως ανανεώσιμες πηγές ενέργειας (Α.Π.Ε.) και οι πράσινες δεξιότητες.

1.1 Ακαδημαϊκή Εκπαίδευση

Η ακαδημαϊκή¹ εκπαίδευση στην Ελλάδα χωρίζεται, σύμφωνα με τη Στρατηγική 2016-2020 του Υπουργείου Παιδείας (2016), σε δύο τομείς, οι οποίοι είναι παράλληλοι και πλήρως αυτοδιοικούμενοι. Ο πανεπιστημιακός τομέας περιλαμβάνει τα Πανεπιστήμια, τα Πολυτεχνεία και την Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών, ενώ ο τεχνολογικός τομέας συγκροτείται από τα Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (Τ.Ε.Ι.) και την Ανώτατη Σχολή Παιδαγωγικής και Τεχνολογικής Εκπαίδευσης (Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε.).

Ανήκει στην τυπική μορφή μάθησης, αφού πρόκειται για μάθηση, η οποία προκύπτει από οργανωμένα σύνολα περιεχομένου, τα οποία με τη σειρά τους οδηγούν στην απόκτηση αναγνωρισμένου τίτλου σπουδών (Colardyn & Bjornavold, 2004). Αρμόδιο Υπουργείο έχει καθοριστεί το Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων. Για την εισαγωγή σε ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, οι νέοι θα πρέπει να παρακαθίσουν σε πανελλήνιες εξετάσεις, ενώ η εισαγωγή στα διάφορα τμήματα γίνεται με βάση το σύνολο των μορίων που κατάφεραν να συγκεντρώσουν, ανάλογα με τη σειρά επιλογής

---

¹ Γνωστή και ως τριτοβάθμια ή ανώτατη εκπαίδευση

που σημειώθηκε στο μηχανογραφικό δελτίο. Το μεγαλύτερο ποσοστό εισακτέων προέρχεται από τα Γενικά Λύκεια, με μικρότερο ποσοστό να προέρχεται από τα Επαγγελματικά Λύκεια. Οι απόφοιτοί της μπορούν να αποκτήσουν πτυχίο, ενώ σε μεταγενέστερο στάδιο, έχουν το δικαίωμα συνέχισης των σπουδών τους σε μεταπτυχιακό και διδακτορικό επίπεδο.

Στα πανεπιστήμια προσφέρεται γενική ακαδημαϊκή εκπαίδευση με έμφαση στη θεωρητική εκπαίδευση για τους μελλοντικούς επιστήμονες, ενώ στα Τ.Ε.Ι. προσφέρεται τεχνολογική εκπαίδευση υψηλών προδιαγραφών και απαιτήσεων, καθιστώντας τους αποφοίτους τους ικανούς να προωθήσουν σύγχρονες μορφές τεχνολογίας (Sianou-Kyrgiou, 2010).

Παραδοσιακά, στη χώρα, η ακαδημαϊκή εκπαίδευση απολαμβάνει ιδιαίτερης εκτίμησης από την κοινωνία σε σύγκριση με την επαγγελματική εκπαίδευση (Ioannidou, 2014). Το γεγονός αυτό, οδηγεί τις οικογένειες των νέων ανθρώπων να υποδεικνύουν το δρόμο προς τις ακαδημαϊκές σπουδές, ως την μόνη λογική λύση για ένα καλύτερο μέλλον. Πράγματι, στην περίοδο της οικονομικής ύφεσης, τα σημάδια της οποίας είναι ακόμη ορατά στη χώρα, οι γονείς συνέχιζαν να επενδύουν στην εκπαίδευση των παιδιών τους, με σκοπό αυτά να πετύχουν την εισαγωγή τους σε φημισμένα εκπαιδευτικά ιδρύματα της Ελλάδας (OECD, 2018). Τα συμπεράσματα μιας άλλης έκθεσης του OECD (2018), φαίνεται να συμφωνούν με τα παραπάνω, αφού μέσα σε μία δεκαετία, παρατηρείται μια τεράστια αύξηση στα ποσοστά όσων παρακολούθησαν προγράμματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, με το ποσοστό το 2007 να αγγίζει το 28%, ενώ το 2017 να εκτοξεύεται στο 42%. Η υπεραξία που προσδίδει η κοινωνία σε αυτήν την κατηγορία εκπαίδευσης, γίνεται ορατή και σε έρευνα του CEDEFOP, όπου αναφέρεται, ότι αυτή είναι ισχυρή, ακόμη κι αν δεν οδηγεί στην εύρεση εργασίας αντίστοιχων απαιτήσεων, κυρίως λόγω της σύνδεσής της με την προοπτική της αλλαγής του κοινωνικού επιπέδου του ατόμου (Mavris, 2018).

1.1.1 Γενικό Λύκειο

Πρόκειται για την ανώτατη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, τριετούς φοίτησης. Στην πρώτη τάξη παρέχονται υποχρεωτικά μαθήματα, καθώς και μαθήματα επιλογής, ενώ από τη δεύτερη τάξη ο μαθητής έχει τη δυνατότητα, ανάλογα με τις κλίσεις και τα ενδιαφέροντά του, να επιλέξει μία από τις τρεις κατευθύνσεις, θετική, θεωρητική ή

τεχνολογική. Με την ολοκλήρωση της φοίτησης, οι μαθητές λαμβάνουν απολυτήριο επιπέδου 4, το οποίο πιστοποιεί, ότι το άτομο αυτό κατέχει γενικές γνώσεις (ΕΟΡΡΕΡ, 2019). Δεν παρέχονται, όμως, επαγγελματικά δικαιώματα (Wikipedia, 2019). Οι μαθητές έχουν, επίσης, τη δυνατότητα να παρακαθίσουν σε πανελλήνιες εξετάσεις, με σκοπό την εισαγωγή τους στην ελληνική τριτοβάθμια εκπαίδευση ή και, ανάλογα με τις απαιτήσεις, ακόμη και άλλων χωρών. Σύμφωνα με έκθεση του OECD (2018), οι μαθητές στην Ελλάδα είναι πιθανότερο να αποφοιτήσουν από τη γενική εκπαίδευση, με 71%, παρά από προγράμματα που προσφέρουν επαγγελματική εκπαίδευση, όπου το ποσοστό είναι αρκετά μικρό, 22%. Επίσης, πολύ ενδιαφέροντα δεδομένα προέρχονται στη σύγκριση μεταξύ των δύο φύλων. Αν και οι γυναίκες, με ποσοστό 50% έναντι 35% των αντρών, προτιμούν την τριτοβάθμια εκπαίδευση, παρόλα αυτά σε θέματα μισθού (η αμοιβή παραμένει περίπου 20-30% χαμηλότερη για τις γυναίκες) και απασχόλησης (γυναίκες 63% έναντι ανδρών 75%) τα ποσοστά τους παραμένουν χαμηλά.

1.2 Επαγγελματική Εκπαίδευση

Στον αντίποδα της ακαδημαϊκής εκπαίδευσης βρίσκεται η επαγγελματική εκπαίδευση. Εδώ, σημαντικό ρόλο παίζουν ο συντονισμός, η οργάνωση, ο διάλογος και η συνεργασία αρκετών υπουργείων μεταξύ τους, με πιο σημαντικά να είναι το Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, το οποίο καθορίζει τη λειτουργία και τα εκπαιδευτικά προγράμματα των Επαγγελματικών Λυκείων (ΕΠΑ.Λ.) και το Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, το οποίο φροντίζει για θέματα που αφορούν τις Επαγγελματικές Σχολές του Ο.Α.Ε.Δ. και τα Ιδρύματα Επαγγελματικής Κατάρτισης (Ι.Ε.Κ.). Όσον αφορά τα ΕΠΑ.Λ. συμβουλευτικό ρόλο παίζει το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής (Ι.Ε.Π.), ενώ για τις ΕΠΑ.Σ. αρμόδιος φορέας είναι ο Ο.Α.Ε.Δ.² Παρόλη τη δυναμική που φαίνεται να αναδύεται από την επαγγελματική εκπαίδευση και παρά τις προσπάθειες που καταβάλλει τα τελευταία χρόνια η Ευρωπαϊκή Ένωση για την αύξηση της ελκυστικότητάς της, στην Ελλάδα διάφοροι παράγοντες οδηγούν, σχεδόν, στον κοινωνικό αποκλεισμό της ως επιλογής εκπαίδευσης, παρά το γεγονός, ότι

---

² Η παρούσα εργασία θα ασχοληθεί με αυτούς τους δύο φορείς επαγγελματικής εκπαίδευσης, αφού πρόκειται για μια πρώτη, διερευνητική φάση, με σκοπό την κατανόηση της σημαντικότητας της επαγγελματικής εκπαίδευσης και του κομβικού ρόλου που αυτή διαδραματίζει σήμερα και που έχει τη δυνατότητα να διαδραματίσει στο μέλλον.

οι κυβερνήσεις προσπάθησαν να προσανατολιστούν στις επιταγές της Ευρωπαϊκής Ένωσης για μια πιο ελκυστική επαγγελματική εκπαίδευση. Σύμφωνα με την Manvis (2018), σημαντικό ρόλο παίζουν παράγοντες όπως είναι η προκατάληψη, ότι όσοι ακολουθούν την επαγγελματική εκπαίδευση έχουν συνήθως χαμηλό μορφωτικό επίπεδο ή προέρχονται από γονείς με, επίσης, χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, με χαμηλή πιθανότητα να μεταπηδήσουν σε ανώτερο κοινωνικό επίπεδο και ο παράγοντας του φύλου, καθώς τα αγόρια είναι πιθανότερο να ακολουθήσουν αυτήν την εκπαιδευτική κατεύθυνση. Ωστόσο, σε πρόσφατη έκθεση του OECD (2018), παρατηρείται θεαματική αύξηση του ποσοστού εισακτέων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, με το 60% των ατόμων ηλικίας 18-24 ετών να λαμβάνει μια θέση σε κάποιο τμήμα, αν και οι γονείς τους δεν κατέχουν πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ή ισότιμο προσόν. Αυτό μπορεί να ερμηνευτεί, κατά ένα μέρος, ως μία προσπάθεια για αλλαγή του κοινωνικού τους επιπέδου.

1.2.1 Επαγγελματικά Λύκεια

Τα ΕΠΑ.Λ. προσφέρουν τριετή εκπαίδευση, με τον πρώτο χρόνο να παρέχει παρόμοια εκπαίδευση με τα Γενικά Λύκεια, καθώς και κάποια μαθήματα προσανατολισμού. Το γεγονός αυτό, επιτρέπει στους αναποφάσιστους μαθητές την αλλαγή της απόφασής τους και την μετακίνησή τους στο Γενικό Λύκειο, στην περίπτωση που αντιληφθούν, ότι το εκπαιδευτικό πρόγραμμα των ΕΠΑ.Λ. δεν συμβαδίζει με τις προσωπικές τους φιλοδοξίες. Το ίδιο ισχύει και για όσους μαθητές αρχικά επιλέγουν τα Γενικά Λύκεια, αλλά για κάποιο λόγο δεν τους ικανοποιεί η απόφασή τους αυτή.

Όμως, από τη δεύτερη τάξη αλλάζει η δομή του εκπαιδευτικού προγράμματος, αφού οι μαθητές χωρίζονται, με βάση τον κλάδο της επιλογής τους, έχοντας τη δυνατότητα να λαμβάνουν θεωρητικές γνώσεις στο σχολείο, τις οποίες μπορούν να δοκιμάσουν στην πράξη, κατά την πρακτική τους σε εταιρείες του δημοσίου ή ιδιωτικού τομέα. Τα τελευταία χρόνια, έχει εισαχθεί ένα ακόμη προαιρετικό, εκπαιδευτικό έτος, αυξάνοντας τη συνολική φοίτηση στα τέσσερα έτη. Στο τέταρτο έτος, λοιπόν, οι μαθητές έχουν τη δυνατότητα να πραγματοποιήσουν εννιάμηνη αμειβόμενη «μαθητεία», η οποία είναι μια μορφή πρακτικής άσκησης, σε επιχειρήσεις του ενδιαφέροντός τους, αποκτώντας, έτσι, σημαντική εργασιακή εμπειρία στον τομέα τους, κάτι που αποτελεί πλεονέκτημα για την ομαλή είσοδό τους στην αγορά εργασίας. Επίσης, υπάρχει μεγάλη πιθανότητα, η

επιχείρηση να προσφέρει στα άτομα που πραγματοποίησαν την πρακτική τους εκεί, μια θέση εργασίας, γεγονός, το οποίο σε περίοδο οικονομικής κρίσης αποτελεί στόχο για πολλούς νέους. Παρόλα αυτά, το γεγονός, ότι στην Ελλάδα οι περισσότερες επιχειρήσεις είναι μικρομεσαίες ή και ατομικές (European Commission, 2018), ενώ παράλληλα η οικονομική κρίση έχει οδηγήσει πολλές εταιρείες στην άρση των επιχειρηματικών τους δραστηριοτήτων, καθώς και ο πιλοτικός σχεδιασμός του θεσμού αυτού, έχουν ως αποτέλεσμα τη λειτουργία της «μαθητείας» μόνο σε κάποια κεντρικά ΕΠΑ.Λ.. Από την άλλη πλευρά, η αύξηση της επιθυμίας των μαθητών να πραγματοποιήσουν την εννιάμηνη πρακτική σε επιχειρήσεις, πολλές φορές δεν βρίσκει ανταπόκριση, αφού δεν υπάρχει αντίστοιχος αριθμός διαθέσιμων θέσεων³. Οι απόφοιτοι των ΕΠΑ.Λ. λαμβάνουν απολυτήριο λυκείου, ισότιμο με αυτό του Γενικού Λυκείου, καθώς και πτυχίο ειδικότητας επιπέδου 4, ενώ όσοι πραγματοποιήσουν και την «μαθητεία» λαμβάνουν δίπλωμα ειδικότητας επιπέδου 5 (ΕΟΡΡΕΡ, 2019). Επίσης, έχουν τη δυνατότητα να εισαχθούν, ύστερα από εξετάσεις, στην τριτοβάθμια εκπαίδευση (Foititika Nea, 2018).

1.2.2 Επαγγελματικές Σχολές Ο.Α.Ε.Δ.

Όσον αφορά τις ΕΠΑ.Σ. Ο.Α.Ε.Δ., πρόκειται για σχολές επαγγελματικής εκπαίδευσης διετούς φοίτησης. Οι μαθητευόμενοι εγγράφονται στις σχολές αυτές, αφού ολοκληρώσουν πρώτα την υποχρεωτική εκπαίδευση του γυμνασίου, ενώ απαιτείται και η ολοκλήρωση της πρώτης τάξης οποιουδήποτε τύπου λυκείου. Πρωτεύοντα ρόλο έχει η πρακτική γνώση που προσφέρεται στους μαθητευόμενους τέσσερις φορές την εβδομάδα, ενώ η θεωρητική γνώση παρέχεται μία φορά την εβδομάδα στις σχολικές αίθουσες και στα εργαστήρια. Η μάθηση εδώ είναι προσανατολισμένη στην απόκτηση εκείνων των δεξιοτήτων, ικανοτήτων και γνώσεων που θα επιτρέψουν στους μαθητευόμενους να απασχοληθούν σε αντίστοιχες θέσεις εργασίας, με το πέρας της εκπαίδευσής τους. Λαμβάνουν πτυχίο επαγγελματικής σχολής επιπέδου 4 (ΕΟΡΡΕΡ, 2019).

Ωστόσο, παρόμοια με τα ΕΠΑ.Λ., έτσι και οι ΕΠΑ.Σ. παραμένουν δεύτερη επιλογή, παίζοντας το ρόλο της διεξόδου από το αυστηρό σύστημα που προσφέρει η

---

³ Περισσότερες πληροφορίες παρέχει η σχετική έκθεση σχετικά με την αποτίμηση του μεταλυκειακού έτους – τάξης μαθητείας, η οποία έχει συγγραφεί από το Ι.Ε.Π. το 2018.

http://iep.edu.gr/images/IEP/EPITIMONIKI_YPIRESIA/Epist_Monades/B_Kyklos/Tee/2018/2018-03-15_iep_final_report.pdf

τριτοβάθμια εκπαίδευση, προσελκύοντας, για αυτούς τους λόγους, άτομα με χαμηλές σχολικές επιδόσεις, τα οποία προέρχονται από οικογένειες με χαμηλό οικονομικό υπόβαθρο (CEDEFOP, 2017).

Οι ΕΠΑ.Σ. Ο.Α.Ε.Δ., ουσιαστικά, καταργήθηκαν με νόμο το 2013, ενώ με νόμο του 2016 η λειτουργία τους έχει παραταθεί μέχρι το 2022 (Καραμεσίνη, 2017).

1.2.3 Μαθητεία

Μέχρι πρόσφατα, ο θεσμός της μαθητείας ήταν συνυφασμένος με τις ΕΠΑ.Σ. Ο.Α.Ε.Δ., αφού αυτές προσέφεραν ένα μοντέλο επαγγελματικής εκπαίδευσης, το οποίο βρισκόταν σε μια σχετική συνάφεια με τις απαιτήσεις της αγοράς εργασίας. Παράλληλα, ήταν ο μόνος τύπος εκπαίδευσης στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα που οδηγούσε σε αμειβόμενη εκπαίδευση από την πρώτη μέρα της εκπαίδευσης, με αποτέλεσμα εκπαίδευση και αγορά εργασίας να βρίσκονται σε μια, και πάλι σχετική, αλληλεξάρτηση και σύνδεση μεταξύ τους.

Ωστόσο, με την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 2013 (Zarifis & Manavi, 2017), η οποία αφορούσε την επαγγελματική εκπαίδευση, άλλαξαν οι ισορροπίες. Ο θεσμός της μαθητείας, από τον έλεγχο του Ο.Α.Ε.Δ., τον έλεγχο της οποίας είχε από το 1952, παραχωρείται, ουσιαστικά, στο Ι.Ε.Π., μέσω του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, ενώ καλούνται να την υλοποιήσουν τα ΕΠΑ.Λ..

Σύμφωνα με τις παρεχόμενες πληροφορίες στην ιστοσελίδα της μαθητείας του Ο.Α.Ε.Δ. (Ο.Α.Ε.Δ.), «μαθητεία είναι ένα σύστημα που συνδυάζει την επαγγελματική εκπαίδευση στην τάξη και την αμειβόμενη πρακτική άσκηση σε επιχειρήσεις». Ο Ο.Α.Ε.Δ., λοιπόν, αποκτά το ρόλο του «ρυθμιστή», όσον αφορά την είσοδο των νέων στην αγορά εργασίας (Καραμεσίνη, 2017).

1.3 Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας

Σύμφωνα με την οδηγία 2001/77/ΕΚ, «Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (Α.Π.Ε.) είναι μη ορυκτές ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, δηλαδή η αιολική, η ηλιακή, η γεωθερμική ενέργεια, η ενέργεια κυμάτων, η παλιρροϊκή ενέργεια, η υδραυλική ενέργεια, τα αέρια

τα εκλυόμενα από χώρους υγειονομικής ταφής, από εγκαταστάσεις βιολογικού καθαρισμού και τα βιοαέρια» (Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας, 2019).

Από αυτές τις μορφές Α.Π.Ε. εκείνες που χρησιμοποιούνται τα τελευταία χρόνια ευρέως στην ελληνική επικράτεια είναι, κυρίως, η υδραυλική, η αιολική, η ηλιακή και η γεωθερμική ενέργεια. Σύμφωνα με έκθεση του 2009 του αρμόδιου υπουργείου, μέχρι το τέλος του 2008, το 81,2% της παραγόμενης ενέργειας από Α.Π.Ε. προερχόταν από εγκαταστάσεις αιολικών πάρκων, το 11,8% από υδροηλεκτρικά έργα και 7% από άλλες μορφές Α.Π.Ε., με τις περιοχές της Στερεάς Ελλάδας, της Πελοποννήσου, της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης και της Κρήτης να παράγουν το μεγαλύτερο μέρος της ενέργειας αυτής (ΡΑΕ & ΚΑΠΕ, 2009).

Η περίπτωση της μετατροπής της ηλιακής ενέργειας σε ηλεκτρική, μέσω των φωτοβολταϊκών, έχει ιδιαίτερη σημασία, αφού μπορεί να μετατρέψει τους πολίτες σε καταναλωτές και ταυτόχρονα σε παραγωγούς ηλεκτρικής ενέργειας⁴. Αυτό έχει, ως αποτέλεσμα, την ενεργή, συνειδητή και ευέλικτη εμπλοκή των πολιτών, ως προς την ένταξη αυτής της μορφής Α.Π.Ε. στον ελληνικό χώρο, βοηθώντας, έτσι, στην αλλαγή της νοοτροπίας, όσον αφορά την προστασία του περιβάλλοντος και την ομαλή στροφή σε πιο ήπιες μορφές ενέργειας (Tselepis, 2015).

1.4 Πράσινες δεξιότητες

Ο σύγχρονος τρόπος ζωής, η κλιματική αλλαγή και οι συνεχώς αυξανόμενες απαιτήσεις για κατανάλωση ενέργειας είναι μόνο μερικοί από τους λόγους, οι οποίοι οδηγούν ολοένα και περισσότερο σε πιο πράσινες και αειφόρες πηγές ενέργειας. Έτσι, χαρακτηρίζονται, συνήθως, οι Α.Π.Ε., αφού πρόκειται για ήπιες μορφές ενέργειας, οι οποίες πρακτικά δεν τελειώνουν ποτέ. Η στροφή, λοιπόν, στην αναζήτηση αυτής της μορφής ενέργειας έναντι των ορυκτών καυσίμων, όπως ο λιγνίτης, είναι πιο επιτακτική από ποτέ. Ωστόσο, η στροφή αυτή προϋποθέτει και το κατάλληλα εκπαιδευμένο εργατικό δυναμικό. Παράλληλα, νέα, προσανατολισμένα στην πράσινη ανάπτυξη προσόντα, εμφανίζονται, ως συνέπεια της μεγάλης ανάπτυξης του κλάδου των Α.Π.Ε., με αντίστοιχη εμφάνιση νέων εκπαιδευτικών προγραμμάτων (Feldkamp, Lüllau, Rebmann, & Schlömer, 2014).

---

⁴ Συχνά χρησιμοποιείται ο αγγλικός όρος „prosumers“, ο οποίος προέρχεται από τη συγχώνευση των αγγλικών λέξεων „producers“ και „consumers“.

Σε έκθεση του Cedefop (2018), επισημαίνεται το γεγονός, ότι στην περίοδο 2016-2030, οι περισσότερες θέσεις εργασίας που θα δημιουργηθούν, θα προκύψουν από την ανάγκη αντικατάστασης των συνταξιοδοτούμενων εργαζομένων. Παρόλα αυτά, κάποιιοι δυναμικοί κλάδοι θα καταφέρουν να δημιουργήσουν αρκετές νέες θέσεις, ανεξάρτητα από την συνταξιοδότηση ή όχι των σημερινών εργαζομένων τους. Παράλληλα, προβλέπεται, ότι το 2030 οι περισσότερες θέσεις εργασίας προς κάλυψη, σε ποσοστό 45%, θα αφορούν εργαζόμενους με μέτριο επίπεδο προσόντων, το αμέσως υψηλότερο ποσοστό, δηλαδή 40%, θα αφορά εργαζόμενους με υψηλό επίπεδο προσόντων, ενώ μόνο ένα 15% θα αφορά εργαζόμενους με χαμηλό επίπεδο προσόντων.

Τα δεδομένα αυτά οδηγούν αναπόφευκτα στη σκέψη, ότι η επαγγελματική εκπαίδευση χρειάζεται να εκσυγχρονιστεί, έτσι ώστε να μπορεί να ανταπεξέλθει στις μελλοντικές αυξανόμενες απαιτήσεις της αγοράς εργασίας. Ο κλάδος των Α.Π.Ε. αποτελεί ένα σύγχρονο, δυναμικό περιβάλλον, με αυξανόμενες απαιτήσεις, όσον αφορά στην τεχνολογία και σίγουρη επαγγελματική αποκατάσταση (Feldkamp, Lüllau, Rebmann, & Schlömer, 2014), κάτι που θα μπορούσε να αυξήσει το ενδιαφέρον των σημερινών μαθητών να εκπαιδευτούν σε αυτόν τον τομέα. Ακόμη και τα προσόντα, που απαιτεί ο κλάδος αυτός, διαφέρουν από τους άλλους κλάδους, αφού πρόκειται για ευέλικτες δεξιότητες, οι οποίες καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα. Οι εργαζόμενοι του κλάδου αυτού, θα πρέπει να φέρουν μαζί τους κατάλληλα προσόντα, δεξιότητες και γνώσεις, ώστε να είναι ικανοί να ενημερώσουν και να συμβουλέψουν τους πελάτες, δίνοντάς τους την καλύτερη λύση, ανάλογα με την περίπτωση. Επίσης, χρειάζονται ικανότητες χειρισμού, σχεδιασμού και διοίκησης έργων, διαχείρισης ποιότητας, κατανόησης θεμάτων σχετικών με το ηλεκτρικό ρεύμα, γνώσεις διαχείρισης κτιρίων, γνώσεις των σχετικών νόμων και των οδηγιών, ενώ θα πρέπει να είναι ικανοί να επικοινωνούν με όλους τους ενδιαφερόμενους και τους εμπλεκόμενους σε διάφορες θέσεις. Πολύ σημαντικό στοιχείο αποτελεί η ικανότητα των εργαζομένων, του τομέα αυτού, να μαθαίνουν γρήγορα και με δική τους πρωτοβουλία, με σκοπό να γνωρίζουν, ανά πάσα στιγμή, τις τελευταίες εξελίξεις του κλάδου (Feldkamp, Lüllau, Rebmann, & Schlömer, 2014). Σε απόλυτη αντιστοιχία με τα παραπάνω, βρίσκεται και η έκθεση του CEDEFOP (2010), στην οποία παρουσιάζονται οι δώδεκα δεξιότητες που χαρακτηρίζουν απόλυτα τον τομέα των Α.Π.Ε.:

- βασικές τεχνικές γνώσεις
- κατανόηση της αγοράς και της συμπεριφοράς των χρηστών
- κατανόηση του αντίκτυπου που έχει η παγκοσμιοποίηση
- καινοτομία
- γνώσεις τεχνολογίας και πληροφορικής
- γνώση τεχνολογίας παραγωγής
- χρήση εναλλακτικών υλικών και επαναχρησιμοποίηση υλικών
- περιβάλλον, κλίμα και αειφορία
- επικοινωνιακές δεξιότητες
- διαδικασίες και προγραμματισμός
- αυτοματισμοί και
- δοκιμή και τεκμηρίωση.

Ταυτόχρονα, σε ενημερωτικό σημείωμα του CEDEFOP (2010), αναφέρεται το γεγονός, ότι οι ελλείψεις που παρατηρούνται σε διοικητικές και τεχνικές δεξιότητες και σχετίζονται με τους κλάδους STEM⁵, είναι σημαντικότερες από ότι η δημιουργία νέων πράσινων δεξιοτήτων. Έτσι, προτείνεται μια αναβάθμιση των υπάρχοντων προσόντων με την ενσωμάτωση πράσινων ζητημάτων σε όλες τις μορφές εκπαίδευσης.

---

⁵ Ο όρος STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics) προσδιορίζει του κλάδους των θετικών επιστημών.

Κεφάλαιο 2

Εκπαιδευτική Πολιτική

2. Ελληνικό και ευρωπαϊκό πλαίσιο εκπαιδευτικής πολιτικής

Στο δεύτερο κεφάλαιο θα παρουσιαστεί η σύγχρονη εκπαιδευτική πολιτική της Ελλάδας σε σύγκριση με αυτήν την Ευρώπης. Επίσης, θα τονιστεί ο σκοπός των τελευταίων μεταρρυθμίσεων που πραγματοποιήθηκαν στην Ελλάδα, όσον αφορά την επαγγελματική εκπαίδευση, καθώς και η εναρμόνισή τους με τις επικρατούσες ευρωπαϊκές τάσεις. Στη συνέχεια, θα παρουσιαστούν τα κόστη και τα οφέλη που φέρει μαζί της η επαγγελματική εκπαίδευση, ενώ, τέλος, θα αναδειχθούν ορισμένα παραδείγματα καλών πρακτικών, στα οποία λαμβάνει μέρος και η Ελλάδα.

2.1 Ελληνική εκπαιδευτική πολιτική και επαγγελματική εκπαίδευση. Μια κριτική προσέγγιση.

Με το προεδρικό διάταγμα 3971/1959, τέθηκε, για πρώτη φορά, το θεσμικό πλαίσιο για την επαγγελματική εκπαίδευση στην Ελλάδα, ενώ από τότε έχουν πραγματοποιηθεί πέντε μεγάλες μεταρρυθμίσεις⁶ (Ioannidou & Stavrou, 2013). Ωστόσο, δεν είναι οι μοναδικές φορές που οι κυβερνήσεις ασχολήθηκαν με το θέμα της επαγγελματικής εκπαίδευσης, αφού ανάμεσα στις μεγάλες μεταρρυθμίσεις παρεμβάλλονται και δύο νόμοι, σχετικοί με την επαγγελματική εκπαίδευση, ο ένας το 1983 και ο άλλος το 2010, οι οποίοι παρουσιάζονται, επίσης, παρακάτω.

Η πρώτη μεγάλη μεταρρύθμιση έρχεται το 1977, αρκετά αργότερα από την κύρωση του θεσμικού πλαισίου για την επαγγελματική εκπαίδευση, όπου με τον Ν. 576/1977, γίνεται η πρώτη συντονισμένη προσπάθεια οργάνωσης της επαγγελματικής

---

⁶ Η μεταρρύθμιση του 2013 δεν είχε ακόμη ολοκληρωθεί και η μεταρρύθμιση του 2016 έγινε τρία χρόνια αργότερα, αφού είχε ήδη προηγηθεί η συγγραφή του συγκεκριμένου άρθρου. Με την μεταρρύθμιση του 2016, ο αριθμός των συνολικών μεταρρυθμίσεων ανέρχεται σε έξι.

εκπαίδευσης (Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, 1977). Το 1983, με τον Ν. 1346/1983, παύει η ισχύς του Ν. 576/1977, ενώ παράλληλα ιδρύονται οι εκπαιδευτικές μονάδες μαθητείας του Ο.Α.Ε.Δ (Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, 1983).

Δύο χρόνια αργότερα, έρχεται μία ακόμη μεταρρύθμιση, σύμφωνα με την οποία ιδρύονται οι Τεχνολογικές Επαγγελματικές Σχολές (Τ.Ε.Σ.), οι οποίες ανήκουν στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, 1985). Οι απόφοιτοί τους μπορούν να εξειδικεύονται σε επιχειρήσεις, ενώ ειδικός σκοπός τους ορίζεται «η μετάδοση τεχνικών και επαγγελματικών γνώσεων και η καλλιέργεια δεξιοτήτων, ώστε ο απόφοιτος να μπορεί να ασκήσει με επιτυχία ορισμένο επάγγελμα». Παράλληλα, στο άρθρο 1 του νόμου αυτού, αναφέρονται οι στόχοι, τους οποίους φιλοδοξεί να επιτύχει ο νόμος. Το 1985, λοιπόν, φαίνεται, ότι ήταν σημαντική «η ισοτιμία της πνευματικής και της χειρωνακτικής εργασίας», αφού αυτός είναι ο δεύτερος στόχος του νόμου αυτού, ενώ ως τέταρτος στόχος αναφέρεται το γεγονός, οι μαθητές «να κατανοούν τη σημασία της τέχνης, της επιστήμης και της τεχνολογίας».

Παρόλα αυτά και ενώ φαίνεται, ότι η τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση έχει αρχίσει να απασχολεί σοβαρά τις διάφορες κυβερνήσεις της χώρας, το 1998, μία νέα μεταρρύθμιση έρχεται να προστεθεί στα δεδομένα της επαγγελματικής εκπαίδευσης. Σύμφωνα, λοιπόν, με τον Ν. 2640/1998 (Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, 1998), οι Τ.Ε.Σ. μετατρέπονται σε Τεχνικά Επαγγελματικά Εκπαιδευτήρια (Τ.Ε.Ε.), δίνοντας τη δυνατότητα εισαγωγής, στους αποφοίτους τους, στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και συγκεκριμένα στα Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (Τ.Ε.Ι.), υπό την προϋπόθεση πλήρωσης συγκεκριμένων κριτηρίων. Αν και το άνοιγμα στην τριτοβάθμια εκπαίδευση φαίνεται σωστό ως μέτρο, παρόλα αυτά, οι απόφοιτοι των Τ.Ε.Ε. δεν έχουν δικαίωμα εισαγωγής στα Πανεπιστήμια της χώρας. Η εικόνα που έχουν παραδοσιακά τα Τ.Ε.Ι., αν και ανήκουν στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, δεν είναι ισάξια με την αίγλη που απολαμβάνουν τα Πανεπιστήμια, γεγονός, το οποίο, τελικά, δεν βοηθάει ούτε στην αλλαγή της νοοτροπίας της κοινωνίας ούτε και στην αύξηση της ελκυστικότητας της επαγγελματικής εκπαίδευσης. Από την άλλη πλευρά, ο πιο χαλαρός χαρακτήρας των εξετάσεων των Τ.Ε.Ε. και η ευελιξία που δείχνουν, είναι παράγοντες που προωθούν σε αυτές την εισαγωγή ατόμων, τα οποία αντιλαμβάνονται, ότι με τον τρόπο αυτό θα έχουν την ευκαιρία να εισαχθούν στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, παρακάμπτοντας το αυστηρό σύστημα των γενικών λυκείων (Ioannidou & Stavrou, 2013). Γίνεται, λοιπόν,

φανερό, ότι ακόμη και αυτή η ρύθμιση, αν και αρχικά φαντάζει να ωφελεί την επαγγελματική εκπαίδευση, ωστόσο, ουσιαστικά, μετατρέπεται σε εναλλακτική λύση, ώστε οι μαθητές να καταφέρουν την εισαγωγή τους στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Αργότερα, με τον νόμο του 2010 (Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, 2010), ρυθμίζονται θέματα για την ανάπτυξη της δια βίου μάθησης, ενώ, παράλληλα, ο τρίτος στόχος του νόμου αναφέρεται στην «ανάδειξη της επαγγελματικής κατάρτισης και της γενικής εκπαίδευσης ενηλίκων ως δύο ισότιμων πυλώνων της δια βίου μάθησης».

Μία ακόμη μεταρρύθμιση προστίθεται στον μακρύ κατάλογο, το 2006 (Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, 2006). Τονίζεται και πάλι ο σκοπός της επαγγελματικής εκπαίδευσης «να συνδυάσει τη γενική παιδεία με την τεχνική επαγγελματική γνώση», ενώ τα Τ.Ε.Ε. μετατρέπονται σε Επαγγελματικά Λύκεια (ΕΠΑ.Λ.), δίνοντας, πλέον, την ευκαιρία στους αποφοίτους τους να συνεχίζουν τις σπουδές τους είτε σε Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα (Α.Ε.Ι.), δηλαδή σε πανεπιστήμιο, είτε σε Τ.Ε.Ι..

Το 2013, με νέο νόμο, προωθείται η κατάργηση των ΕΠΑ.Σ. Μαθητείας του Ο.Α.Ε.Δ., ενώ στη θέση τους ιδρύονται οι Σχολές Επαγγελματικής Κατάρτισης (Σ.Ε.Κ.). Όπως και στις ΕΠΑ.Σ. Μαθητείας του Ο.Α.Ε.Δ., έτσι και οι Σ.Ε.Κ. συνεχίζουν να μην δίνουν το δικαίωμα στους απόφοιτους τους να εισαχθούν στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Το γεγονός αυτό, συνεχίζει να αφαιρεί πόντους ελκυστικότητας, όσον αφορά την επαγγελματική εκπαίδευση, ενώ εξακολουθεί να την παρουσιάζει ως δευτερεύουσα επιλογή ή επιλογή ανάγκης. Τρία χρόνια μετά, ένας νέος νόμος, το 2016, παρατείνει τη λειτουργία των ΕΠΑ.Σ. Μαθητείας του Ο.Α.Ε.Δ. μέχρι το σχολικό έτος 2020-2021, καταργεί οριστικά τις Σ.Ε.Κ. στις 31 Αυγούστου του 2019, ενώ καθορίζεται το πλαίσιο λειτουργίας του «μεταλυκειακού έτους μαθητείας» των ΕΠΑ.Λ.. Με την εξέλιξη αυτή αποτυπώνεται η ανικανότητα της κυβέρνησης να ορίσει μια σταθερή στρατηγική εκπαιδευτικής πολιτικής, γεγονός που θα βοηθούσε, αδιαμφισβήτητα, στην αύξηση της ελκυστικότητας της επαγγελματικής εκπαίδευσης.

Με βάση τα παραπάνω στοιχεία, οι Ioannidou & Stavrou (2013), δικαίως, αναρωτιούνται αν η συνεχής μετονομασία των επαγγελματικών σχολών είναι ικανή να αυξήσει την ελκυστικότητα της επαγγελματικής εκπαίδευσης, ενώ καταλήγουν, ότι, με αυτήν την πρακτική, αυξάνεται, τελικά, η έλλειψη εμπιστοσύνης της κοινωνίας απέναντι σε έναν θεσμό, ο οποίος μεταρρυθμίζεται συνεχώς, χωρίς, ωστόσο, να

παρουσιάζει σοβαρές αλλαγές σε βασικά θέματα. Οι Κανελλόπουλος, Μαυρομαράς & Μητράκος (2004), αμφιβάλλουν, εάν οι διαδοχικές μεταρρυθμίσεις, πραγματοποιήθηκαν, με σκοπό την ανάπτυξη στρατηγικής, η οποία θα συμβαδίζει με τις απαιτήσεις της σύγχρονης αγοράς εργασίας. Επίσης, από την έκθεση της Κ.ΑΝ.Ε.Π./Γ.Σ.Ε.Ε.⁷ (ΚΑΝΕΠ/ΓΣΕΕ, 2017), προκύπτουν δύο σημαντικά θέματα. Το πρώτο σχετίζεται με την εξαιρετικά μεγάλη μείωση του μαθητικού πληθυσμού της επαγγελματικής εκπαίδευσης, της τάξης του 32,7% στα έτη 2002-2009. Το δεύτερο σχετίζεται με το μεγάλο ποσοστό σχολικής διαρροής, αφού οι μαθητές που εγκατέλειψαν το σχολείο, με σκοπό την ένταξή τους στην αγορά εργασίας, ως απόφοιτοι γυμνασίου, αγγίζουν τον εξαιρετικά υψηλό αριθμό των 53.924, κάτι που αντιστοιχεί στο 48,9% του μαθητικού πληθυσμού της επαγγελματικής εκπαίδευσης ή στο 23% του μαθητικού πληθυσμού των γενικών λυκείων. Τα αποτελέσματα αυτά οφείλουν να κρούσουν τον κώδωνα του κινδύνου στις κυβερνήσεις, οι οποίες θα πρέπει να προωθήσουν το διάλογο μεταξύ των εμπλεκόμενων κοινωνικών και εκπαιδευτικών φορέων, με σκοπό μια ολιστική προσέγγιση του προβλήματος της έλλειψης εμπιστοσύνης της κοινωνίας απέναντι στην επαγγελματική εκπαίδευση.

2.2 Ευρωπαϊκές τάσεις

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ένας μέσος όρος της τάξης του 50% των νέων Ευρωπαίων ηλικίας 15-19 ετών, λαμβάνουν μέρος στην αρχική επαγγελματική εκπαίδευση. Ωστόσο, λόγω σημαντικών γεωγραφικών διαφορών, παρατηρείται ένα εξαιρετικά μεγάλο χάσμα από περιοχή σε περιοχή, το οποίο σε ποσοστιαίες μονάδες μεταφράζεται από 15% μέχρι 70% (European Commission, 2019). Το 2002 στην Κοπεγχάγη, ξεκίνησε η προώθηση της ευρωπαϊκής συνεργασίας σε ότι αφορά την επαγγελματική εκπαίδευση, ενώ εμπλουτίστηκε το 2010 στην Μπριζ και το 2015 στη Ρίγα. Όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς σε ευρωπαϊκό επίπεδο ήρθαν σε διάλογο και συμφώνησαν στην ανάπτυξη στόχων για την περίοδο 2015-2020, με σκοπό την προώθηση της επαγγελματικής εκπαίδευσης στην Ευρώπη, βοηθώντας, με τον τρόπο αυτό, στην αύξηση της ελκυστικότητάς της. Όροι, όπως η καινοτομία, η ενδοεπιχειρησιακή εκπαίδευση και η επιχειρηματικότητα παίζουν σημαντικό ρόλο στην

---

⁷ Κέντρο Ανάπτυξης Εκπαιδευτικής Πολιτικής Γενικής συννομοσπονδίας Εργατών Ελλάδος

προώθηση των στόχων αυτών, ενώ διάφορα εργαλεία, τα οποία αναπτύχθηκαν με σκοπό να έχουν ισχύ σε όλη την ευρωπαϊκή επικράτεια, υποστηρίζουν βοηθητικά την επίτευξη των στόχων αυτών.

Μερικά από αυτά τα εργαλεία είναι για παράδειγμα:

- η οργάνωση ενός ευρωπαϊκού πλαισίου αναφοράς (ECVET), το οποίο βοηθά στην αναγνώριση των γνώσεων, δεξιοτήτων και ικανοτήτων, οι οποίες αποκτήθηκαν σε διαφορετικά συστήματα επαγγελματικής εκπαίδευσης.
- η καθιέρωση της ετήσιας Ευρωπαϊκής Εβδομάδας Επαγγελματικών Προσόντων, η οποία έχει ως στόχο τη βελτίωση της εικόνας της επαγγελματικής εκπαίδευσης.
- η σύσταση της Ομάδας Εργασίας για την Επαγγελματική Εκπαίδευση ET2020, η οποία στοχεύει στην υποστήριξη των πολιτικών και των διάφορων φορέων, με σκοπό να καταφέρουν να σχεδιάσουν κατάλληλα συστήματα ενημέρωσης των καθηγητών, ώστε να συμβάλλουν με τη σειρά τους στη βελτίωση της ενδοεπιχειρησιακής εκπαίδευσης και μάθησης.

Φαίνεται, λοιπόν, ότι η Ευρώπη αναγνωρίζει την προοπτική που μπορεί να δώσει στους νέους η επαγγελματική εκπαίδευση και κυρίως, τη δυναμική που έχει, όσον αφορά την καταπολέμηση της ανεργίας αυτής της μερίδας του πληθυσμού (Ioannidou, 2014). Για το σκοπό αυτό, χρηματοδοτεί διάφορα μέτρα, όπως για παράδειγμα, από το 2012, την Ευρωπαϊκή Συμμαχία για την Μαθητεία, με σκοπό την προώθηση του διττού χαρακτήρα της επαγγελματικής εκπαίδευσης (Ioannidou, 2014). Ωστόσο, η συνεχής πίεση για την προώθηση, συγκεκριμένα, του γερμανικού μοντέλου διττής εκπαίδευσης, το οποίο αναγνωρίζεται ως το πιο επιτυχημένο του είδους του, πυροδότησε σχόλια για αρνητική κριτική, αφού το κοινωνικό αγαθό της εκπαίδευσης, το οποίο θα έπρεπε να είναι δωρεάν και προσβάσιμο σε όλους, σιγά-σιγά μετατρέπεται σε εμπορικό αγαθό, επιτρέποντας την είσοδο των εμπορικών επιχειρήσεων στην εκπαίδευση (Antunes, 2016).

Από την άλλη πλευρά, η Ευρώπη με τη στρατηγική «Ευρώπη 2020», έχει θέσει διάφορους στόχους, με έναν από αυτούς να ορίζει, ότι μέχρι το 2020, το 40% του πληθυσμού της, ηλικίας 30-34 ετών, θα πρέπει να έχει πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (European Commission, 2019). Ο στόχος αυτός έχει σχολιαστεί αρκετά στη Γερμανία, χώρα, η οποία αποτελεί πρότυπο όσον αφορά την εξάπλωση της διττής επαγγελματικής εκπαίδευσης. Ο καθηγητής Hirsch-Kreinsen (2013), μέσα από εκτενή

ανάλυσή του, προειδοποιεί, ότι μια αύξηση του ποσοστού των ατόμων με ακαδημαϊκή μόρφωση μπορεί να προκαλέσει αρκετά προβλήματα, με σημαντικότερο την αποσταθεροποίηση της διττής επαγγελματικής εκπαίδευσης, με συνέπεια την αύξηση των ποσοστών ανεργίας των νέων πτυχιούχων και τον εξαναγκασμό τους, μελλοντικά, να εργάζονται σε θέσεις εργασίας, οι οποίες απαιτούν λιγότερα προσόντα.

2.3 Κόστη και οφέλη της επαγγελματικής εκπαίδευσης

Οι νέοι διαφόρων χωρών είναι εκείνη η μερίδα του πληθυσμού που έχει βιώσει τις πιο οδυνηρές συνέπειες της οικονομικής κρίσης των τελευταίων ετών (Eichhorst, Rodriguez-Planas, Schmidl, & Zimmermann, 2015). Το ίδιο συμβαίνει και με τους νέους στην Ελλάδα, το ποσοστό ανεργίας των οποίων εκτοξεύθηκε τόσο πολύ, ώστε να συμπεριλαμβάνεται στα υψηλότερα ποσοστά όλων των εποχών, τουλάχιστον σε ευρωπαϊκό επίπεδο (Ioannidou & Stavrou, 2013). Ήδη, από έρευνα που πραγματοποίησαν οι Καλόγηρος, Κότιος και Ταουσάνης (2013), γίνεται φανερό, ότι οι νέοι σε περιόδους οικονομικής ύφεσης προσανατολίζονται στα τμήματα εκείνα της εκπαίδευσης, τα οποία μπορούν να τους προσφέρουν άμεση επαγγελματική αποκατάσταση. Αν και η έρευνα αυτή εστιάζει στις μεταβολές που παρουσιάζει η ζήτηση στα τμήματα ακαδημαϊκής εκπαίδευσης, αναδεικνύεται η δυναμική που θα μπορούσε να αποκτήσει η επαγγελματική εκπαίδευση με τους κατάλληλους χειρισμούς από πλευράς κυβέρνησης, μέσω καλά προετοιμασμένων μεταρρυθμίσεων.

Στην Ελλάδα, αλλά και σε άλλες χώρες, παρατηρείται το φαινόμενο η επαγγελματική εκπαίδευση να θεωρείται χαμηλού επιπέδου, λύση ανάγκης, κυρίως για τα πιο φτωχά στρώματα του πληθυσμού ή λύση διεξόδου για τα άτομα εκείνα που δεν θέλουν να προχωρήσουν στην τριτοβάθμια εκπαίδευση ή πιστεύουν, ότι δεν έχουν έφεση σε μια ακαδημαϊκή εκπαίδευση. Παράλληλα, θεωρείται ως «δίχτυ ασφαλείας», αφού σε περιόδους οικονομικής ύφεσης, η επαγγελματική εκπαίδευση μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως εναλλακτική λύση με σκοπό την καταπολέμηση της ανεργίας των νέων, κάτι που θεωρείται ιδιαίτερα σημαντικό, κυρίως, στις οικογένειες που αντιμετωπίζουν οικονομικές δυσκολίες, αφού το παιδί έχει από την πρώτη μέρα της εκπαίδευσής του δικαίωμα να λάβει αμοιβή (Eichhorst, Rodriguez-Planas, Schmidl, & Zimmermann, 2015). Επίσης, πολλές φορές, η επαγγελματική εκπαίδευση χρησιμοποιείται ως εναλλακτική λύση και από νέους που σε διαφορετική περίπτωση δεν θα συμμετείχαν σε

κάποια άλλη μορφή εκπαίδευσης⁸, λόγω του ελκυστικού πειραματικού χαρακτήρα της και της στενής της σύνδεσης με την πραγματική αγορά εργασίας.

Γίνεται, λοιπόν, φανερό, ότι η επαγγελματική εκπαίδευση μπορεί να προσφέρει λύσεις σε πολλές προκλήσεις που μπορεί να αντιμετωπίζουν τα κράτη, τα άτομα, οι επιχειρήσεις, αλλά και τα νοικοκυριά. Οι προκλήσεις αυτές έχουν, συνήθως, ως κοινή αφετηρία το χαμηλό κοινωνικό επίπεδο των ατόμων ή το χαμηλό οικονομικό υπόβαθρο των οικογενειών τους, αλλά ακόμη και πολιτισμικοί⁹ παράγοντες μπορεί να παίξουν σημαντικό ρόλο. Επίσης, αρκετοί ερευνητές (Drakaki, Papadakis, Kyridis , & Papargyris, 2014; Kyridis, Tsakiridou, Zagkos, Koutouzis, & Tsiamtzi, 2011; NESSE, 2010; Tsakloglou & Cholezas, 2005; Willich, Minks, & Schaeper, 2002; Becker & Hecken, 2009), στην Ελλάδα, αλλά και στο εξωτερικό, τονίζουν την ανάγκη για ένα πιο δημοκρατικό εκπαιδευτικό σύστημα γενικά και την υποστήριξη της επαγγελματικής εκπαίδευσης ειδικά, με σκοπό όλοι οι μαθητές να έχουν τη δυνατότητα να καλλιεργήσουν τις γνώσεις, τις δεξιότητες και τις ικανότητές τους χωρίς πρόσθετα εμπόδια.

Σύμφωνα με έκθεση του Ελληνογερμανικού Εμπορικού και Βιομηχανικού Επιμελητηρίου στην Αθήνα (2016), μετρήσιμα οφέλη από την επαγγελματική εκπαίδευση μπορούν να παρατηρηθούν σε επίπεδο επιχείρησης, κατά τη διάρκεια, αλλά και με τη λήξη της επαγγελματικής εκπαίδευσης. Μερικά από αυτά είναι:

- Ο μαθητευόμενος είναι ικανός να καλύψει τα εύκολα καθήκοντα που θα του ανατεθούν, ενώ όσο κυλάει ο καιρός της εκπαίδευσής του, μπορεί να αναλαμβάνει πιο δύσκολα καθήκοντα, καλύπτοντας με τον τρόπο αυτό τα 2/3 του κόστους της εκπαίδευσής του.
- Παρατηρούνται μεσοπρόθεσμα οφέλη για την επιχείρηση, αφού βελτιώνεται η εικόνα της, η ανταγωνιστικότητά της και η λειτουργία της.
- Μείωση των εξόδων πρόσληψης εργαζομένων.
- Μείωση των λαθών ή γρήγορη και άμεση διόρθωσή τους.
- Αύξηση της παραγωγικότητας.
- Μείωση του χρόνου παραγωγής και μείωση της παραγωγής ελαττωματικών προϊόντων.

---

⁸ Πρόκειται για το γνωστό όρο NEETs, που προσδιορίζει τα άτομα εκείνα που δεν βρίσκονται στην εκπαίδευση, στην κατάρτιση ή είναι άνεργα (Drakaki, Papadakis, Kyridis , & Papargyris, 2014).

⁹ Για παράδειγμα άτομα με μεταναστευτικό παρελθόν, πρόσφυγες ή άτομα που έχουν εγκαταλείψει πρόωρα το σχολείο.

Κατά συνέπεια, σημαντικά οφέλη προκύπτουν και σε ατομικό και κοινωνικό επίπεδο (Eichhorst, Rodriguez-Planas, Schmidl, & Zimmermann, 2015). Σε ατομικό επίπεδο, προωθείται η γνώση, ενώ το άτομο αποκτά προσόντα και δεξιότητες συνυφασμένες με τις σύγχρονες τεχνολογικές εξελίξεις και τις απαιτήσεις της αγοράς εργασίας, κάνοντας πιο εύκολη, μετέπειτα, την εύρεση εργασίας, ενώ η αμειβόμενη εκπαίδευση αποτελεί επιπλέον κίνητρο. Επίσης, μέσα από την εργασία του αναπτύσσει το αίσθημα του ενεργού πολίτη και της προσφοράς στο κοινωνικό σύνολο. Σε κοινωνικό επίπεδο, παρουσιάζεται μείωση της ανεργίας και κυρίως, της ανεργίας των νέων, βελτίωση της οικονομικής κατάστασης των δημόσιων ταμείων και αύξηση της ανταγωνιστικότητας της χώρας.

Όσον αφορά τα κόστη που προκύπτουν από την επαγγελματική εκπαίδευση, αυτά, σύμφωνα με την έκθεση του Ελληνογερμανικού Εμπορικού και Βιομηχανικού Επιμελητηρίου της Αθήνας (Γκούντα, Κοκκώσης, & Thiele, 2016), μπορούν να προσδιοριστούν μόνο μερικώς, αφού διαφέρουν από το είδος, το μέγεθος και τον τομέα δραστηριότητας της επιχείρησης. Ωστόσο, τα βασικά κόστη προέρχονται από τη μισθοδοσία και τις ασφαλιστικές εισφορές που θα πρέπει να καταβάλει η επιχείρηση. Πιθανόν να προκύψει επιπλέον κόστος για εξειδικευμένες εκπαιδεύσεις, τις οποίες θα χρειαστεί να πραγματοποιήσει ο εκπαιδευόμενος ή ειδικές εκπαιδεύσεις του προσωπικού, έτσι ώστε να είναι σε θέση να προσφέρει μια ολοκληρωμένη εκπαίδευση στον νέο εκπαιδευόμενο.

Παρόλα αυτά, ακόμη και αυτού του είδους τα κόστη μπορούν να εξισωθούν γρήγορα, στην περίπτωση που με την ολοκλήρωση του καθορισμένου χρόνου εκπαίδευσης, συμφωνηθεί και από τις δύο πλευρές η παραμονή του εκπαιδευόμενου για εργασία με πλήρεις, πλέον, αποδοχές. Με τον τρόπο αυτό η επιχείρηση κερδίζει έναν υπάλληλο, ο οποίος γνωρίζει ήδη την κουλτούρα και τις διαδικασίες λειτουργίας της, καθώς και τις ειδικές δεξιότητες που απαιτούνται για τη διεκπεραίωση της συγκεκριμένης εργασίας, ενώ ο εκπαιδευόμενος μετατρέπεται σε υπάλληλο, χωρίς να περάσει από τη φάση της ανεργίας.

2.4 Παραδείγματα καλής πρακτικής με ελληνική συμμετοχή

Σημαντικά χαρακτηριστικά μιας πρακτικής που την καθιστούν καλή, είναι, σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η καινοτομία, η αποτελεσματικότητα και η βιωσιμότητα, ενώ

θα πρέπει να μπορεί να αξιοποιηθεί και να υιοθετηθεί και από νέους χρήστες σε διαφορετικά περιβάλλοντα (Social Activism Αθηνών, 2017). Πρόκειται, συνήθως, για πιλοτικά ερευνητικά προγράμματα, τα οποία μέσα από την έρευνα έμπειρων ερευνητών σε πραγματικές συνθήκες, οδηγούν σε μετρήσιμα αποτελέσματα, τα οποία μπορούν να χρησιμοποιηθούν, αυτούσια ή με τις κατάλληλες αλλαγές από άλλους ενδιαφερόμενους. Στις μέρες μας, μπορεί κανείς πολύ εύκολα με μια αναζήτηση στο διαδίκτυο να ανακαλύψει παραδείγματα καλών πρακτικών, όπως είναι και τα παρακάτω.

Ο λόγος για τον οποίο προτιμήθηκαν παραδείγματα καλών πρακτικών, στα οποία συμμετέχει και η Ελλάδα, είναι για να αναδειχθεί η ποιότητα των Ελλήνων ερευνητών, η ανεξάντλητη διάθεσή τους για συμμετοχή σε τέτοιου είδους ερευνητικά προγράμματα, καθώς και ο αντίκτυπος των πρακτικών αυτών στη χώρα. Παράλληλα, όλα τα παραδείγματα που επιλέχθηκαν να παρουσιαστούν αποτελούν συμμετοχική δουλειά, αφού προωθούν τη συνεργασία των ευρωπαϊκών χωρών μεταξύ τους, με ανταλλαγή απόψεων και τεχνογνωσίας, μέσω του διαλόγου, ενώ παράλληλα πρόκειται για χρηματοδοτούμενα έργα της Ευρωπαϊκής Πρωτοβουλίας για το Κλίμα (EUKI), η οποία αποτελεί μια ιδέα του γερμανικού Ομοσπονδιακού Υπουργείου Περιβάλλοντος, Φυσικής Προστασίας και Πυρηνικής Ασφάλειας.

2.4.1 YESclima – Young experts for climate-friendly schools in Mediterranean countries

Πρόκειται για ένα έργο, το οποίο ξεκίνησε το Σεπτέμβριο του 2018 και αναμένεται να ολοκληρωθεί το Δεκέμβριο του 2020. Συμμετέχουν τρεις χώρες, η Γερμανία, η Ελλάδα και η Ισπανία και η χρηματοδότησή του αγγίζει τις 319.579€. Ομάδα στόχο του έργου αποτελούν πόλεις και δήμοι, κοινωνίες πολιτών, εκπαιδευτικά ιδρύματα, τοπικές αρχές και ερευνητικά ινστιτούτα. Σκοπός του έργου είναι να εκπαιδεύσει νέους ειδικούς στον τομέα της ενέργειας, προκειμένου να είναι σε θέση να διενεργούν ενεργειακούς ελέγχους στα δημοτικά σχολεία και να παρέχουν συμβουλές στους εμπλεκόμενους στο έργο δήμους. Μέσα από ειδικά σχεδιασμένα μοντέλα πρακτικής εργασίας και επιπρόσθετων εκπαιδεύσεων, τα οποία τους παρέχονται από το έργο, οι νέοι αυτοί εμπειρογνώμονες θα αυξήσουν τις πιθανότητές τους για εύρεση εργασίας, ενώ παράλληλα θα συμβάλλουν στην μείωση των εκπομπών επιβλαβών αερίων, από τη θέρμανση και την ψύξη των δημόσιων κτιρίων (YESclima Project, 2019).

Η σημασία του έργου στις περιοχές της Ελλάδας και της Ισπανίας είναι μεγάλη. Από την μία πλευρά, υπάρχει ένα αρκετά υψηλό ποσοστό ανεργίας των νέων και στις δύο χώρες, συμπεριλαμβανομένων και όσων εκπαιδεύτηκαν σε τομείς ενέργειας, από την άλλη, ειδικά σε αυτούς τους καινοτόμους τομείς υπάρχουν πολλά επείγοντα καθήκοντα, τα οποία θα πρέπει να πραγματοποιηθούν. Πρόκειται για δύο χώρες, στις οποίες οι φυσικές συνθήκες ευνοούν τη χρήση των Α.Π.Ε. και με αυτόν τον τρόπο θα μπορούσαν να επιτευχθούν πρακτικοί στόχοι, όπως για παράδειγμα:

- η βελτίωση των εσωτερικών κλιματικών συνθηκών στα σχολεία για τους καθηγητές και τους μαθητές,
- η χρήση κατάλληλων ενεργειακών μεθόδων, οι οποίες μπορούν να μειώσουν τις οικονομικές ανάγκες για τη θέρμανση των σχολείων και τις εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα,
- η ευαισθητοποίηση των εμπλεκόμενων κοινωνιών και ιδιαίτερα των σχολείων, σε σχέση με την επιτακτική ανάγκη της εξοικονόμησης ενέργειας και της σημασίας που έχει η στροφή σε μορφές ενέργειας φιλικές προς το περιβάλλον και
- η προώθηση της εκπαίδευσης νέων, άνεργων ατόμων σε θέματα ενέργειας, με σκοπό να εργαστούν για την μετάβαση στην παραγωγή ενέργειας από συστήματα πιο φιλικά στο περιβάλλον.

2.4.2 Climate School Be.At – Open Societies and Schools in Climate Protection and Energy Transition

Το έργο αυτό ξεκίνησε τον Οκτώβριο του 2017 και αναμένεται να ολοκληρωθεί τον Ιανουάριο του 2020, ενώ έχει λάβει χρηματοδότηση ύψους 719.160€. Συμμετέχουν η Γερμανία, έχοντας συμβουλευτικό ρόλο και η Ελλάδα, με το Δήμο Αθηναίων να έχει το ρόλο του συντονιστή. Η ομάδα στόχος είναι τα σχολεία πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης του Δήμου Αθηναίων, αφού στόχος του έργου είναι η αύξηση της ευαισθητοποίησης μαθητών και καθηγητών, όσον αφορά τις κλιματικές αλλαγές και την ενεργειακή κατανάλωση. Κατά συνέπεια, κύριος στόχος του έργου είναι η μείωση της κατανάλωσης ενέργειας κατά 5% τουλάχιστον στα 80 σχολεία του δήμου, τα οποία συμμετέχουν πιλοτικά. Τρεις είναι οι βασικοί πυλώνες του έργου:

- η εκπαίδευση των καθηγητών, η εφαρμογή εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων και η έρευνα πεδίου, από τη σχολική κοινότητα,
- η ευαισθητοποίηση σε θέματα προστασίας περιβάλλοντος και η δημιουργία ενός δικτύου, όπου θα συμμετέχουν τα 80 σχολεία που λαμβάνουν μέρος στο έργο, καθώς και τα νέα Περιβαλλοντικά Κέντρα της Αθήνας και
- η ανάπτυξη ενός συμφώνου συνεργασίας, με σκοπό την αύξηση της ευαισθητοποίησης σε σχέση με θέματα που αφορούν την οικολογική κουλτούρα και την προστασία του περιβάλλοντος, στις σχολικές κοινότητες (EUKI, 2019).

2.4.3 Young Energy Europe

Πρόκειται για ένα από τα μεγαλύτερα έργα που έχει χρηματοδοτήσει το EUKI, με συμμετοχή πέντε χωρών, τη Βουλγαρία, την Τσεχία, τη Γερμανία, την Ελλάδα και την Ουγγαρία, με προϋπολογισμό που αγγίζει τα 2.692.426€. Σκοπεύει στην αύξηση της ευαισθητοποίησης των επιχειρήσεων, καθώς και στη λήψη μέτρων που αφορούν σε θέματα προστασίας του περιβάλλοντος. Νέοι επαγγελματίες από διάφορους τομείς θα έχουν την ευκαιρία να εκπαιδευθούν και να γίνουν οι Ενεργειακοί Ερευνητές, οι οποίοι θα βοηθούν τις επιχειρήσεις να εντοπίζουν, να ελέγχουν και να μειώνουν την ενεργειακή τους κατανάλωση.

Τόσο οι νέοι επαγγελματίες όσο και οι επιχειρήσεις θα έχουν πολλαπλό κέρδος. Οι επιχειρήσεις θα μπορούν να χρησιμοποιήσουν τις τεχνικές επαγγελματικές δεξιότητες που θα λάβουν οι υπάλληλοί τους, θα γίνουν πιο αποτελεσματικές όσον αφορά την κατανάλωση ενέργειας, ενώ, παράλληλα, θα μπορούν να εξοικονομούν χρήματα. Οι νέοι επαγγελματίες θα ωφεληθούν σε προσωπικό και επαγγελματικό επίπεδο, αφού θα είναι σε θέση να ανακαλύπτουν και να προτείνουν νέες ιδέες και λύσεις για τις επιχειρήσεις, στις οποίες εργάζονται (Young Energy Europe, 2019).

Κεφάλαιο 3

Έρευνα

3 Σκοπός της έρευνας

Η Ελλάδα είναι μια χώρα με πολύ καλές κλιματικές και καιρικές συνθήκες, οι οποίες ευνοούν την ανάπτυξη των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Θεωρητικά, θα μπορούσε να υποστηρίξει σε πολύ μεγάλο βαθμό την πράσινη ανάπτυξη, προσελκύοντας επιχειρήσεις και επενδυτές από το εξωτερικό ή το εσωτερικό, ενώ, ταυτόχρονα, θα μπορούσε να ευαισθητοποιήσει τους πολίτες της να υιοθετήσουν έναν τρόπο ζωής πιο φιλικό στο περιβάλλον, εναρμονισμένο με τις τελευταίες διεθνείς εξελίξεις. Ωστόσο, φαίνεται να μην έχει αντιληφθεί, ακόμη, τη δυναμική που έχει ως προς αυτόν τον τομέα. Σε αυτά, έρχεται να προστεθεί και μια δύσκολη δεκαετία οικονομικής ύφεσης, με όλες τις επιπτώσεις που αυτή θα μπορούσε να φέρει μαζί της, όπως είναι για παράδειγμα, ο υψηλός δανεισμός της χώρας, ο υψηλός ρυθμός μετανάστευσης και η παύση των δραστηριοτήτων πολλών επιχειρήσεων. Επίσης, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, η Ελλάδα είναι μια χώρα στην οποία κυριαρχούν οι πολύ μικρές, οι μικρές και οι μεσαίες επιχειρήσεις, φαινόμενο, το οποίο δυσχεραίνει την εξωστρέφεια των επιχειρήσεων. Όσον αφορά τον πληθυσμό της, πρόκειται για ανθρώπους με ακαδημαϊκά προσόντα, οι οποίοι, σε μεγάλο βαθμό, αναγκάστηκαν να μεταναστεύσουν, αφού δεν έβρισκαν θέσεις εργασίας αντίστοιχες των προσόντων τους.

Ωστόσο, η μετανάστευση δεν είναι ένα νέο φαινόμενο για τους Έλληνες. Πολλές φορές, αναγκάστηκαν να μεταναστεύσουν, με σκοπό την εύρεση εργασίας, όμως αυτήν τη φορά, τα χαρακτηριστικά του νέου μετανάστη διαφέρουν κατά πολύ, σε σύγκριση με τους μετανάστες άλλων εποχών. Πρόκειται στην πλειοψηφία τους για πτυχιούχους νέους, οι οποίοι έχουν τουλάχιστον διετή εργασιακή εμπειρία, ενώ επιλέγουν ως χώρα προορισμού τη Γερμανία, το Ηνωμένο Βασίλειο και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα (Λαζαρέτου, 2016). Γίνεται, λοιπόν, φανερό, ότι οι πλέον μορφωμένοι άνθρωποι εγκαταλείπουν τη χώρα αναζητώντας καλύτερες συνθήκες εργασίας, καθώς και την

ευκαιρία προσωπικής εξέλιξης. Οι επιπτώσεις του φαινομένου αυτού, γνωστό ως brain-drain, είναι αρκετά οδυνηρές για την Ελλάδα, αφού το πλέον δυναμικό ανθρώπινο κεφάλαιο της χώρας, το οποίο αναμενόταν να προσφέρει σε αυτήν τις γνώσεις του, με σκοπό την ανάπτυξη και την αύξηση της ανταγωνιστικότητάς της, διαρρέει σε χώρες του βορρά. Ως δευτερεύουσα επίπτωση, θα μπορούσε να σημειωθεί το γεγονός της ολοένα και πιο φανεράς κατηγοριοποίησης της Ευρώπης σε πλούσιες περιοχές του βορρά και φτωχές περιοχές του νότου, με συνέπεια το συνεχή ανταγωνισμό μεταξύ τους.

Για να αποφευχθούν, λοιπόν, τα φαινόμενα που παρουσιάστηκαν παραπάνω, χρειάζεται να υποστηριχθεί ο ευρωπαϊκός νότος, ο οποίος έχει τη δυνατότητα να πρωτοστατήσει, τα επόμενα χρόνια, σε θέματα που άπτονται των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, λόγω των καιρικών συνθηκών, τις οποίες απολαμβάνει. Θεωρητικά, ο τομέας αυτός θα μπορούσε να βοηθήσει τις χώρες αυτές να ανακάμψουν από την πολυετή οικονομική ύφεση, στην οποία περιήλθαν. Η έρευνα, αυτή, στοχεύει να αναδείξει το αν θα υπάρξουν ή όχι ευκαιρίες για την Ελλάδα στο μέλλον, υπό την προϋπόθεση ο τομέας αυτός να αντιμετωπιστεί σοβαρά από την πολιτεία, η οποία οφείλει να αναπτύξει μια ολιστική στρατηγική, στοχεύοντας στην εμπλοκή του ατόμου, της οικογένειας, της κοινωνίας, της εκπαίδευσης, των επιχειρήσεων και, φυσικά, της πολιτικής.

3.1 Μεθοδολογία και ερευνητικά ερωτήματα

Ο συνδυασμός¹⁰ των θεμάτων του τίτλου της παρούσας έρευνας είναι μια νέα και καινοτόμα προσπάθεια, όσον αφορά τον ελλαδικό και ευρωπαϊκό χώρο, αφού δεν βρέθηκαν αντίστοιχες ή παρόμοιες έρευνες κατά την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας. Σύμφωνα με τους Ίσαρη & Πουρκός (2015), όταν ο ερευνητής έρχεται για πρώτη φορά σε επαφή με ένα θέμα, καταλληλότερη μορφή μεθοδολογίας είναι η ποιοτική, αφού αυτή επιτρέπει τη διερεύνηση ενός θέματος σε βάθος. Πράγματι, για την καλύτερη κατανόηση της επικρατούσας κατάστασης, αλλά και των τρόπων που αυτή θα μπορούσε να βελτιωθεί στο μέλλον, χρειάζεται να υπάρχει πρόσβαση στα κατάλληλα άτομα, έτσι ώστε να διερευνηθεί ο τρόπος λήψης αποφάσεων τη δεδομένη στιγμή.

---

¹⁰ Προς αποφυγήν παρεξηγήσεων, υπάρχουν έρευνες, οι οποίες ασχολήθηκαν με έναν από τους συντελεστές του τίτλου της παρούσας εργασίας. Ο συνδυασμός ωστόσο, όρων όπως η επαγγελματική εκπαίδευση, η ελκυστικότητά της και οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, καθώς και η διερεύνηση της συσχέτισης μεταξύ τους, αποτελούν νέο αντικείμενο έρευνας.

Όπως αναφέρουν οι Steckler, McLeroy, Goodman, Bird & McCormick (1992), στα βασικά πλεονεκτήματα αυτής της μορφής έρευνας συγκαταλέγεται το γεγονός, ότι ο ερευνητής μπορεί να συλλέξει πλούσια και έγκυρα δεδομένα, τα οποία προέρχονται από τις απόψεις απόψεις των συνεντευξιαζομένων.

Η έρευνα αποσκοπεί στο να απαντήσει στα εξής ερευνητικά ερωτήματα:

1. Ποιά είναι η εικόνα που έχει η επαγγελματική εκπαίδευση στη συνείδηση των ατόμων, της κοινωνίας και των επιχειρήσεων;
2. Μπορεί ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα προσανατολισμένο στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας να αυξήσει την ελκυστικότητα της επαγγελματικής εκπαίδευσης;
3. Είναι η επαγγελματική εκπαίδευση ικανή να μετατρέψει το φαινόμενο brain-drain σε brain-gain, αυξάνοντας, παράλληλα, την ανταγωνιστικότητα της Ελλάδας;

3.2 Συμμετέχοντες και ζητήματα τριγωνοποίησης και εγκυρότητας

Για τη συλλογή, όσο το δυνατόν, πιο έγκυρων και πλούσιων δεδομένων, αναζητήθηκαν συνεντευξιαζόμενοι από τρεις πηγές, με σκοπό την επίτευξη της τριγωνοποίησης και, κατά συνέπεια, της εγκυρότητας (Creswell & Miller, 2000). Εφαρμόστηκε η στρατηγική της σκόπιμης δειγματοληψίας και πιο συγκεκριμένα η δειγματοληψία χιονοστιβάδας, αφού επιλέχθηκε το δείγμα εκείνο του πληθυσμού, το οποίο θα μπορούσε να ανταποκριθεί καλύτερα στο σκοπό της έρευνας (Ίσαρη & Πουρκός, 2015). Αρχικά, επιλέχθηκαν κάποια άτομα-κλειδιά με βάση τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους, στα οποία πραγματοποιήθηκε συνέντευξη, τα οποία οδήγησαν, με τη σειρά τους, στην εύρεση των υπόλοιπων συνεντευξιαζομένων. Έτσι, στην αρχική φάση του σχεδιασμού της έρευνας, προβλέφθηκαν συμμετέχοντες προερχόμενοι από τους τρεις βασικούς κοινωνικούς και εκπαιδευτικούς φορείς, που αφορούν την επαγγελματική εκπαίδευση. Αυτοί είναι:

- εκπρόσωποι του Ι.Ε.Π., με σκοπό τη διερεύνηση της εκπαιδευτικής στρατηγικής που ακολουθείται από το Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων,
- εκπρόσωποι του Ο.Α.Ε.Δ., με σκοπό τη διερεύνηση της εκπαιδευτικής στρατηγικής που ακολουθείται από το Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης και

- εκπρόσωποι επιχειρήσεων, οι οποίοι δραστηριοποιούνται σε θέματα ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, με σκοπό τη διερεύνηση των δικών τους απόψεων, ως προς τις εκπαιδευτικές στρατηγικές που ακολουθούνται από τα δύο Υπουργεία.

Ο αρχικός σχεδιασμός προέβλεπε, ότι τρεις εκπρόσωποι από κάθε κατηγορία θα λάμβαναν μέρος σε συνέντευξη. Με δεδομένο, ότι ο σκοπός της έρευνας ήταν η εις βάθος κατανόηση του θέματος, των προκλήσεων και των πιθανών λύσεων, τα οποία θα προέκυπταν από τις προσωπικές απόψεις και εμπειρίες των συνεντευξιαζομένων, ως εργαλείο συνέντευξης χρησιμοποιήθηκε η ημιδομημένη συνέντευξη. Για την καλύτερη προετοιμασία, αλλά και για να αποφευχθεί η αίσθηση απειλής από την πλευρά των συμμετεχόντων, σε ορισμένους από αυτούς κρίθηκε σωστό, ο οδηγός συνέντευξης να σταλεί εκ των προτέρων, μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου. Ανάλογα με τη διάθεση των συμμετεχόντων, οι ερωτήσεις διαμορφώνονταν κατάλληλα, ενώ όπου υπήρχε ανάγκη για ευελιξία, άλλαζε η σειρά, με την οποία τίθεντο οι ερωτήσεις ή και η δομή των ίδιων των ερωτημάτων (Ίσαρη & Πουρκός, 2015).

3.3 Εργαλείο συλλογής δεδομένων – Οδηγός συνέντευξης

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν με τη βοήθεια του οδηγού συνέντευξης. Πρόκειται για ένα εργαλείο, το οποίο προετοιμάστηκε κατάλληλα, με σκοπό την ανάδειξη σημαντικών πτυχών του θέματος προς διερεύνηση. Όπως είναι φυσικό, κατασκευάστηκαν τρεις διαφορετικοί οδηγοί συνέντευξης, έτσι ώστε να ανταποκρίνονται στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων. Έτσι, υπήρχε διαφορετικός οδηγός συνέντευξης για το Ι.Ε.Π., για τον Ο.Α.Ε.Δ. και για τις επιχειρήσεις. Όλες οι ερωτήσεις ήταν ανοικτού τύπου, με σκοπό την όσο το δυνατόν καλύτερη καταγραφή των απόψεων των συμμετεχόντων (Robson, 2007). Αρκετές φορές, χρειάστηκε να τεθούν διευκρινιστικές ερωτήσεις για την καλύτερη και εις βάθος κατανόηση της άποψης του συμμετέχοντα, χρησιμοποιώντας, με τον τρόπο αυτό, σε μεγάλο βαθμό την ευελιξία που προσφέρει το εργαλείο αυτό.

3.4 Ανάλυση δεδομένων

Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν από το Φεβρουάριο μέχρι τον Απρίλιο του 2019. Το υλικό, το οποίο προέκυψε από αυτές, θα αναλυθεί στο επόμενο κεφάλαιο σύμφωνα με τις αρχές της θεματικής ανάλυσης. Όπως αναφέρουν οι Ίσαρη & Πουρκός (2015), η θεματική ανάλυση χρησιμοποιείται κατά κόρον στην ποιοτική έρευνα, με σκοπό τον εντοπισμό, την περιγραφή, αναφορά και θεματοποίηση επαναλαμβανόμενων νοηματικών μοτίβων, τα οποία προκύπτουν από τα ερευνητικά δεδομένα. Τα κύρια θέματα που θα προκύψουν από αυτήν τη διαδικασία, θα αφορούν το ρόλο της εκπαίδευσης, της κοινωνίας και των επιχειρήσεων σχετικά με την επαγγελματική εκπαίδευση σε θέματα ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και τη διερεύνηση της σχέσης που προκύπτει ή όχι αναφορικά με την αύξηση της ελκυστικότητας της επαγγελματικής εκπαίδευσης. Στη συνέχεια, θα εντοπιστεί η κατάλληλη βιβλιογραφία, η οποία θα συμφωνεί ή θα διαφωνεί με τα ευρήματα, με σκοπό την αύξηση της επιστημονικής τους τεκμηρίωσης.

3.5 Περιορισμοί

Παρά τα προβλεπόμενα του αρχικού σχεδιασμού, τελικά, έλαβαν μέρος τρεις εκπρόσωποι του Ι.Ε.Π., τρεις εκπρόσωποι του Ο.Α.Ε.Δ. και μόλις ένας εκπρόσωπος από την πλευρά των εταιρειών. Αν και προσκλήθηκαν σε συνέντευξη εκπρόσωποι από 25 επιχειρήσεις, μία μόνο ανταποκρίθηκε θετικά, μία απάντησε, ότι έχει αλλάξει αντικείμενο δραστηριοτήτων, ενώ με μία ακόμη, η οποία είχε απαντήσει θετικά, λόγω χρονοβόρων εσωτερικών διαδικασιών δεν κατέστη δυνατό να προγραμματιστεί κάποια συνάντηση πριν τη συγγραφή και παράδοση της παρούσας εργασίας. Παρόλα αυτά, η απόκλιση αυτή δεν θεωρείται κρίσιμη, αφού πρόκειται για ένα θέμα που ερευνάται για πρώτη φορά στην Ελλάδα.

Από την αρχή, οι συμμετέχοντες ενημερώθηκαν, ότι έχουν δικαίωμα να μην απαντήσουν σε κάποιες από τις ερωτήσεις που θα τους τεθούν. Παρατηρήθηκε, λοιπόν, το γεγονός, ότι σε ερωτήσεις πολιτικού ενδιαφέροντος, κάποιοι απέφυγαν να απαντήσουν ευθέως ή οι απαντήσεις που έδωσαν εναρμονίζονται με την πολιτική που ακολουθεί ο φορέας τους, χωρίς, κατά ανάγκη, να εκφράζει τους ίδιους και χωρίς να απαντούν εκφράζοντας την προσωπική τους άποψη. Αυτό, στην παρούσα αρχική φάση της έρευνας,

δικαιολογείται και μπορεί να γίνει κατανοητό, αφού στην Ελλάδα, σε σημαντικές θέσεις του δημοσίου παρατηρείται η ύπαρξη αυστηρής ιεραρχικής δομής.

Όπως είναι φυσικό, κρίνεται απαραίτητο να σημειωθεί, ότι λόγω των πολλών μεταρρυθμίσεων που έχουν πραγματοποιηθεί ή πρόκειται να πραγματοποιηθούν στο άμεσο μέλλον, τα δεδομένα είτε στο θεωρητικό είτε στο ερευνητικό μέρος αυτής της εργασίας, αποτυπώνουν τις τελευταίες εκπαιδευτικές εξελίξεις. Πολύ πιθανόν σε μεταγενέστερο στάδιο, τα δεδομένα αυτά να θεωρούνται πεπαλαιωμένα ή να μην ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα της εποχής.

Τέλος, τα αποτελέσματα της έρευνας, λόγω του ποιοτικού χαρακτήρα που αυτή έχει, δεν μπορούν να γενικευθούν. Πρόκειται για μια αρχική διερεύνηση του πεδίου, η οποία στοχεύει στην ανάδειξη του θέματος αυτού και είναι προσανατολισμένη στο να δώσει το ερέθισμα για τη διεξαγωγή παρόμοιων ερευνών στο μέλλον.

3.6 Ηθική και ζητήματα δεοντολογίας

Η διαδικασία περιελάμβανε σε πρώτη φάση την αποστολή της επιστολής συναίνεσης, μέσω μηνύματος ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, με τη βοήθεια του οποίου έγινε και η πρώτη επαφή με τον πιθανό συμμετέχοντα στην έρευνα. Η επιστολή συναίνεσης κρίνεται απαραίτητη, έτσι ώστε να εξασφαλιστεί η συμμετοχή του συνεντευξιζόμενου και η ενημέρωσή του σε ότι έχει να κάνει με τη μεθοδολογία και το σκοπό της έρευνας (Cohen & Manion, 2008; Mason, 2011). Έτσι, στην επιστολή αυτή, αναφέρονταν όλα τα στοιχεία της έρευνας και της ερευνήτριας, όπως για παράδειγμα το όνομα της ερευνήτριας, η ιδιότητά της, ο τίτλος και ο σκοπός της έρευνας, καθώς και η μορφή που θα είχε η συνέντευξη. Επίσης, γινόταν λόγος για τη διαδικασία συλλογής και καταγραφής των δεδομένων, ενώ επισημαίνονταν θέματα ανωνυμίας, κωδικοποίησης και καταστροφής των καταγεγραμμένων συνεντεύξεων με το πέρας της συγγραφής της εργασίας. Όσον αφορά συγκεκριμένα τις επιχειρήσεις, η ανωνυμία ως προς την επωνυμία της επιχείρησης ήταν προαιρετική. Η επιχείρηση που συμμετείχε, τελικά, στη διαδικασία συμφώνησε στην αναφορά της επωνυμίας της επιχείρησης, όπου αυτό κρίνεται απαραίτητο για τους σκοπούς της εργασίας. Πρόκειται την επιχείρηση Voumouris Group, η οποία δραστηριοποιείται στον τομέα των φωτοβολταϊκών και της ενεργειακής αναβάθμισης των κτιρίων από το 2007 και απασχολεί συνολικά πέντε άτομα.

Έτσι, τα κωδικοποιημένα ονόματα των συμμετεχόντων, θα αναφέρονται στην ανάλυση των δεδομένων της έρευνας, ως εξής:

1. για το Ι.Ε.Π.

- **ΙΕΠ-1**, γυναίκα, στέλεχος του ινστιτούτου με εμπειρία τεσσάρων ετών στον ιδιωτικό και έντεκα ετών στο δημόσιο τομέα, συμπεριλαμβανομένων τεσσάρων ετών διδασκαλίας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση
- **ΙΕΠ-2**, γυναίκα, στέλεχος του ινστιτούτου με εμπειρία έξι ετών στον ιδιωτικό και εικοσιπέντε ετών στο δημόσιο τομέα, στον κλάδο της Ηλεκτρολογίας
- **ΙΕΠ-3**, γυναίκα, στέλεχος του ινστιτούτου με εμπειρία δύο ετών στον ιδιωτικό και δεκαοκτώ ετών στο δημόσιο τομέα, στον κλάδο της Ηλεκτρονικής

2. για τον Ο.Α.Ε.Δ.

- **ΟΑΕΔ-1**, γυναίκα, στέλεχος του οργανισμού με απροσδιόριστο χρονικό διάστημα εμπειρίας, ωστόσο, πολύ πιθανόν να είναι άνω των είκοσι ετών, λόγω της ηλικιακής ομάδας, στην οποία ανήκει
- **ΟΑΕΔ-2**, άνδρας, με δεκατρία χρόνια εμπειρίας ως εκπαιδευτικός του Ο.Α.Ε.Δ. στον τομέα της Ηλεκτρολογίας και δεκατέσσερα χρόνια εμπειρίας στον ιδιωτικό τομέα ως ηλεκτρολόγος
- **ΟΑΕΔ-3**, γυναίκα, με εικοσιοκτώ χρόνια εμπειρίας ως εκπαιδευτικός του Ο.Α.Ε.Δ. στον τομέα της Ηλεκτρολογίας και τρία χρόνια εμπειρίας στον ιδιωτικό τομέα

3. για την επιχείρηση Voumouris Group

- **VG**, άνδρας, ο οποίος δραστηριοποιείται στον κλάδο των φωτοβολταϊκών, με πτυχίο Μηχανολόγου Μηχανικού τριτοβάθμιας εκπαίδευσης

Ιδιαίτερη προσοχή δόθηκε στις ανάγκες των συμμετεχόντων στην έρευνα. Έτσι, οι τρεις συμμετέχοντες του Ο.Α.Ε.Δ., λόγω φόρτου εργασίας, ζήτησαν να απαντήσουν γραπτώς στις ερωτήσεις του οδηγού συνέντευξης, ενώ τονίστηκε από την ερευνήτρια, η οικειοθελής απάντηση σε όλες ή σε ένα μέρος των ερωτήσεων. Παράλληλα, ήταν πάντοτε διαθέσιμοι για επιπλέον ερωτήσεις επεξηγηματικού χαρακτήρα σε μεταγενέστερο στάδιο. Οι συνεντεύξεις των δύο εκπροσώπων του Ι.Ε.Π. (ΙΕΠ-2 και ΙΕΠ-

3), πραγματοποιήθηκαν δια ζώσης, σε ώρα και τόπο που εξυπηρετούσαν καλύτερα τις ανάγκες τους, με σκοπό να αισθάνονται άνετα, ενώ οι συνεντεύξεις με τον εκπρόσωπο του Ι.Ε.Π. (ΙΕΠ-1), καθώς και της επιχείρησης (VG) πραγματοποιήθηκαν με τη βοήθεια του εργαλείου skype, σε μέρα και ώρα που εξυπηρετούσε καλύτερα τους συμμετέχοντες και την ερευνήτρια.

Σε όλες τις περιπτώσεις συνέντευξης, ανεξάρτητα από την προηγούμενη αποστολή της επιστολής συναίνεσης, παρουσιάζονταν επιγραμματικά, εκ νέου, τα βασικά στοιχεία της έρευνας, ενώ ζητούνταν και πάλι η συγκατάθεση των συμμετεχόντων ως προς την καταγραφή της συνέντευξης, με τη χρήση ειδικού λογισμικού του κινητού της ερευνήτριας.

Κεφάλαιο 4

Ευρήματα

4 Γενικά ζητήματα ως προς την ανάλυση των δεδομένων

Με βάση τις απαντήσεις που δόθηκαν στις επτά συνεντεύξεις τονίζεται η καθοριστική σημασία που έχουν τα εξής τέσσερα θέματα:

- ο ρόλος της κοινωνίας
- ο ρόλος της εκπαιδευτικής πολιτικής
- ο ρόλος των εκπαιδευτικών φορέων και
- ο ρόλος των επιχειρήσεων και της αγοράς εργασίας

Τα θέματα αυτά, τα οποία αναλύονται παρακάτω, φωτίζουν επιμέρους ζητήματα, όπως είναι ο επαγγελματικός προσανατολισμός, η ευαισθητοποίηση, όσον αφορά στις πράσινες τεχνολογίες, καθώς και οι τρόποι με τους οποίους μπορούν να αντιμετωπιστούν οι προκλήσεις αυτές. Η ανάλυση πραγματοποιείται, λοιπόν, συνδυαστικά.

4.1 Ο ρόλος της κοινωνίας

4.1.1 Η αντίληψη της κοινωνίας σε σχέση με την επαγγελματική εκπαίδευση

Σύμφωνα με τις απαντήσεις που δόθηκαν από όλους τους συμμετέχοντες, φαίνεται, ότι ο ρόλος της κοινωνίας είναι πολύ σημαντικός ως προς τη διαμόρφωση της εικόνας της επαγγελματικής εκπαίδευσης. Το γεγονός αυτό, είναι απόλυτα κατανοητό, αφού μέσα στην κοινωνία ζουν και δρουν οι γονείς, αλλά και οι νέοι, οι οποίοι πιθανόν να ακολουθήσουν αυτήν την εκπαιδευτική διαδρομή.

Η καθολική, λοιπόν, άποψη που εκφράζουν οι συνεντευξιζόμενοι είναι, ότι στην Ελλάδα το κύρος της επαγγελματικής εκπαίδευσης είναι εξαιρετικά χαμηλό. Όπως αναφέρθηκε και στα παραπάνω κεφάλαια, η πλέον διαδεδομένη αντίληψη που την αφορά είναι, ότι απευθύνεται σε νέους και νέες που δεν μπορούν να ανταποκριθούν

στις απαιτήσεις του Γενικού Λυκείου και άρα, συγκεντρώνει μαθητές με μαθησιακά προβλήματα. Μία από τις πιο χαρακτηριστικές απαντήσεις που δόθηκαν είναι και η εξής:

«Δυστυχώς, η κοινωνία θεωρεί την επαγγελματική εκπαίδευση κατώτερη των άλλων μορφών εκπαίδευσης ή ότι αποτελεί διέξοδο για τους μέτριους ή τους «κακούς» μαθητές και μαθήτριες που δεν μπορούν να προχωρήσουν στην ανώτατη εκπαίδευση. Η επαγγελματική εκπαίδευση αποτελεί συνειδητή επιλογή λίγων νέων. Εδώ, χρειάζεται δουλειά!» (ΟΑΕΔ-1).

Ωστόσο, η αντίληψη από πλευράς κοινωνίας, ότι οι μαθητές χαμηλών σχολικών επιδόσεων επιλέγουν την επαγγελματική εκπαίδευση, φαίνεται, τελικά, να κινείται σε λάθος τροχιά. Η απάντηση που δόθηκε από το ΙΕΠ-2 φωτίζει το θέμα αυτό, τονίζοντας ότι *«η εισροή στα ΕΠΑ.Λ. είναι πολύ μικρή συγκριτικά με τα λύκεια γενικής παιδείας [...] γιατί ή θα πάει κανείς συνειδητά, από επιλογή ή γιατί δεν μπορεί να ανταπεξέλθει εκεί (σ. στο Γενικό Λύκειο), οπότε θα καταφύγει στα ΕΠΑ.Λ.. Θεωρούν, ότι για να πάει κάποιος στο Γενικό Λύκειο σημαίνει ότι θα πρέπει να διαβάσει, έχει ένα status. Σωστό! Το status, όμως που υπάρχει για τα ΕΠΑ.Λ., ότι εκεί πας γιατί είναι εύκολα, δεν χρειάζεται διάβασμα ή θα πάω εκεί, αφού δεν υπάρχει τρίτη επιλογή, είναι λάθος! Εκεί την πατάνε τα περισσότερα παιδιά, γιατί βλέπουν το ΕΠΑ.Λ. σαν καταφύγιο, σαν κέντρο στήριξης και όχι σαν εκπαίδευση. Κάτι σαν να πάρουν ένα χαρτί χωρίς κόπο.»*

Το οικογενειακό περιβάλλον διαδραματίζει πολύ σημαντικό ρόλο στην επιλογή ή όχι της επαγγελματικής εκπαίδευσης από την πλευρά των νέων, αφού *«επηρεάζει την ανάπτυξη του ατόμου τόσο άμεσα, μέσω των προσδοκιών, των προτύπων και των κατευθύνσεων που παρέχει όσο και έμμεσα ανάλογα με την οικονομική κατάσταση, το πολιτισμικό και μορφωτικό επίπεδο που έχει» (ΟΑΕΔ-2).* Από την άλλη πλευρά, η ελληνική κοινωνία έχει υποστεί σοβαρές επιπτώσεις από την οικονομική κρίση, κάτι που επηρεάζει σε πολύ μεγάλο βαθμό και τις επιλογές εκπαίδευσης, στις οποίες θα προβεί η οικογένεια. Ένα στοιχείο, λοιπόν, το οποίο θα διευκόλυνε την αποδοχή της επαγγελματικής εκπαίδευσης ως συνειδητής επιλογής για τα παιδιά της ελληνικής οικογένειας, είναι το να γνωρίζουν οι γονείς, ότι *«έχει καλές προοπτικές απασχόλησης. Ειδικά για οικογένειες, οι οποίες δεν έχουν την πολυτέλεια να σπουδάσουν τα παιδιά τους για πολλά χρόνια, αυτό ίσως να είναι και μονόδρομος. Η επαγγελματική διέξοδος και η απορρόφηση είναι θέματα μείζονος σημασίας.» (ΙΕΠ-1).* Παράλληλα, ο ίδιος συνεντευξιαζόμενος, δίνει μια ιδέα, σύμφωνα με την οποία, θα μπορούσε να αυξηθεί η ευαισθητοποίηση των γονιών, όσον αφορά την

επαγγελματική εκπαίδευση. Αναφέρει, λοιπόν, ότι *«μέσα από παραδείγματα ατόμων (σ. που ακολούθησαν την επαγγελματική εκπαίδευση και πέτυχαν), η προβολή, δηλαδή, προσωπικών ιστοριών, θα βοηθούσε, ώστε κανείς να σκεφτεί πράγματα, τα οποία δεν είχε τύχει να γνωρίσει, αλλά συμβαίνουν.»*. Στο σημείο αυτό υπάρχει απόλυτη συμφωνία με την Aidonidou (2019), η οποία επισημαίνει, ότι παραδείγματα επιτυχημένων ανθρώπων, οι οποίοι επέλεξαν την επαγγελματική εκπαίδευση, θα μπορούσαν να παρουσιαστούν σε ημερίδες καριέρας, σχολεία ή άλλες εκπαιδευτικές δράσεις, με σκοπό την αύξηση της ελκυστικότητας της επαγγελματικής εκπαίδευσης.

4.1.2 Τρόποι ενημέρωσης του κοινωνικού συνόλου ως προς την επαγγελματική εκπαίδευση

Για ακόμη μια φορά, παρατηρείται απόλυτη συμφωνία μεταξύ των συμμετεχόντων, ενώ το κλίμα που επικρατεί περιγράφεται αρνητικό. Όλοι, λοιπόν, αναγνωρίζουν το γεγονός, ότι στην Ελλάδα η ενημέρωση, σε θέματα σχετικά με την επαγγελματική εκπαίδευση, είναι ελλιπής. Παρόλα αυτά, ποικιλία παρατηρείται σε ότι έχει να κάνει με τους τρόπους, με τους οποίους θα μπορούσε η ελληνική κοινωνία να ενημερωθεί για τις διεξόδους που είναι ικανή να παράσχει η επαγγελματική εκπαίδευση. Έτσι, οι απαντήσεις, οι οποίες δόθηκαν, αφορούν τις δράσεις επαγγελματικού προσανατολισμού, στις οποίες συμμετέχουν, κυρίως, μαθητές, τις μεμονωμένες εκδηλώσεις ενημέρωσης που οργανώνουν κάποια από τα σχολεία, τις ιδιωτικές πρωτοβουλίες δραστήριων εκπαιδευτικών, οι οποίοι οργανώνουν επισκέψεις σε χώρους εργασίας, το διαδίκτυο και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Έντονη είναι η απάντηση που δίνει, στο σημείο αυτό, ο συνεντευξιαζόμενος ΟΑΕΔ-3, αφού θεωρεί, ότι *«ο πιο ουσιαστικός και αποτελεσματικός τρόπος είναι μέσω της διαφήμισης από τα μαζικά μέσα ενημέρωσης και μόνο!»*, αναδεικνύοντας την ανάγκη προβολής και αυτής της εκπαιδευτικής διαδρομής.

4.1.3 Τρόποι ευαισθητοποίησης της κοινωνίας σε θέματα περιβάλλοντος

Όσον αφορά τους τρόπους ευαισθητοποίησης της κοινωνίας σε πράσινα θέματα, καταγράφεται κι εδώ μια ομοιογένεια, όσον αφορά τις απαντήσεις που δόθηκαν. Εκτός, από δράσεις και ενημερωτικές εκδηλώσεις που οφείλουν να πραγματοποιούνται από το αρμόδιο υπουργείο, υπάρχει ομοφωνία, όσον αφορά την ενεργή ένταξη και τον

καθοριστικό ρόλο που παίζουν οι τοπικές κοινωνίες, τα σχολεία, η οικογένεια, η πολιτεία, οι διάφορες μη κυβερνητικές οργανώσεις, καθώς και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, όσον αφορά αυτό το θέμα, ενώ τονίστηκε η ανάγκη μιας συνολικής και συντονισμένης δράσης από όλους τους φορείς. Ακόμη, διαπιστώθηκε ομοφωνία μεταξύ των απόψεων που εξέφρασαν ο συνεντευξιαζόμενος ΟΑΕΔ-2 και ο εκπρόσωπος της επιχείρησης VG, οι οποίοι τόνισαν τη σημασία ύπαρξης *«νομοθεσίας, η οποία είναι συνεπής και σταθερή και η οποία στηρίζει τη συνέχιση των επενδύσεων (σ. σε τομείς ανανεώσιμων πηγών ενέργειας) μεσοπρόθεσμα, αλλά και μακροπρόθεσμα.»*

Από την άλλη πλευρά, οι συνεντευξιαζόμενοι ΟΑΕΔ-3, ΙΕΠ-1 και ΙΕΠ-2, φαίνεται να μοιράζονται τις ίδιες ανησυχίες, όσον αφορά το χρόνο έναρξης της ευαισθητοποίησης. Συμφωνούν, λοιπόν, ότι από την πρωτοβάθμια εκπαίδευση ή ακόμη και την προσχολική ηλικία, θα πρέπει να ξεκινούν δράσεις ενημέρωσης, κατάλληλες για κάθε ηλικία, έτσι ώστε να καλλιεργείται η περιβαλλοντική συνείδηση από πολύ μικρή ηλικία. Παράλληλα, συμφωνία απόψεων προκύπτει και στο γεγονός, ότι, τελικά, τα παιδιά είναι, πολλές φορές, φορείς της αλλαγής, ακόμη και για την ίδια τους την οικογένεια. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η άποψη, ότι *«η εμπλοκή των μαθητών στην επίλυση περιβαλλοντικών προβλημάτων, αρχικά σε τοπικό και αργότερα σε ευρύτερο επίπεδο, ενισχύει την πεποίθησή τους για τις προσωπικές τους δυνατότητες και αυξάνει τις πιθανότητες για ανάπτυξη παρόμοιων πρωτοβουλιών στο μέλλον, στο πλαίσιο της περιβαλλοντικά υπεύθυνης συμπεριφοράς.»* (ΟΑΕΔ-3), αφού τοποθετεί στη συζήτηση θέματα αειφορίας, βιωσιμότητας, καινοτομίας και σταθερότητας. Πρόκειται για τέσσερις έννοιες, άρρηκτα συνδεδεμένες με τις πράσινες τεχνολογίες, οι οποίες προωθούν την αειφορία και τη βιωσιμότητα μέσα από την ανάπτυξη πράσινων, καινοτόμων τεχνολογιών, κατάλληλων να καθιερώσουν ένα κλίμα σταθερότητας και αυτάρκειας, ως προς τις ενεργειακές ανάγκες του μέλλοντος.

Στον αντίποδα βρίσκεται ο εκπρόσωπος της εταιρείας VG, ο οποίος σημειώνει ότι *«ειδικά στην ελληνική κοινωνία και έχοντας περάσει όλα αυτά που έχουμε περάσει, τα οικονομικά, είναι μια πολύ άσχημη συγκυρία, γιατί η πράσινη ενέργεια σημαίνει κόστος που είναι δύσκολο να το επωμιστούν οι σημερινοί Έλληνες.[...] Το πρόσθετο τέλος στο λογαριασμό της Δ.Ε.Η.¹¹ για τις ανανεώσιμες ενέργειες προκαλεί προστριβές και είναι, δυστυχώς, μια άσχημη συγκυρία για να αναπτυχθεί η πράσινη ενέργεια στην Ελλάδα. [...] Όλο αυτό δημιουργεί ένα αρνητικό κλίμα. [...] Δεν έχει περάσει καλά η πράσινη ενέργεια*

---

¹¹ Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού

στον κόσμο. Έχει περάσει σαν κάτι ακριβό. Δεν είναι κάτι που το πιστεύουν, ενώ κλιματολογικά η Ελλάδα ενδείκνυται.»

4.2 Ο ρόλος της εκπαιδευτικής πολιτικής

4.2.1 Η συνεργασία μεταξύ των υπουργείων και των διάφορων θεσμικών οργάνων

Όσον αφορά θέματα εκπαιδευτικής πολιτικής, οι αρμόδιοι για να απαντήσουν, στο πλαίσιο της συγκεκριμένης έρευνας, θεωρούνται οι συμμετέχοντες από τον Ο.Α.Ε.Δ. και το Ι.Ε.Π.. Η συμβολή της επιχείρησης σε αυτό το ζήτημα είναι μικρή και γίνεται υπό μορφή σχολίου, αφού δεν συμμετέχει, προς το παρόν, στη χάραξη της εκπαιδευτικής πολιτικής στην Ελλάδα.

Ωστόσο, στο σημείο αυτό, παρατηρείται η πρώτη διάσπαση σε κατηγορίες. Από την μια πλευρά, βρίσκονται τα στελέχη του Ο.Α.Ε.Δ. και του Ι.Ε.Π., τα οποία κατέχουν ανώτατη θέση στην ιεραρχία και από την άλλη πλευρά, βρίσκονται τα στελέχη κατώτερης ιεραρχίας. Έτσι, πιο διπλωματικές απαντήσεις δίνουν όσοι συνεντευξιαζόμενοι ανήκουν στην πρώτη κατηγορία, ενώ πιο άμεσες και συγκεκριμένες απαντήσεις δίνουν όσοι ανήκουν στη δεύτερη κατηγορία. Έτσι, όπως αναφέρει ο συνεντευξιαζόμενος ΟΑΕΔ-1, περιγράφοντας τη συνεργασία μεταξύ των δύο υπουργείων, «το Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων είναι ο καθ' ύλην αρμόδιος φορέας για την εκπαίδευση στην Ελλάδα, ο οποίος χαράζει την εκπαιδευτική πολιτική, [...] με τον Ο.Α.Ε.Δ. να βρίσκεται σε στενή συνεργασία μαζί του. (σ. Για το λόγο αυτό), ο Ο.Α.Ε.Δ. χρειάζεται την έγκριση του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων κάθε φορά που θέλει να θεσμοθετήσει σε εκπαιδευτικά θέματα, όπως για παράδειγμα η αναμόρφωση προγραμμάτων ή η έγκριση λειτουργίας νέων ειδικοτήτων». Αντίστοιχα, ο ΙΕΠ-1, αναφερόμενος στη συνεργασία ανάμεσα στα διάφορα υπουργεία, υποστηρίζει ότι «υπάρχουν περιπτώσεις που η συνεργασία είναι μονόδρομος, π.χ. εκπαιδευτικά θέματα που αφορούν τα ναυτιλιακά επαγγέλματα, όπου δεν εγκρίνεται τίποτα χωρίς κοινή υπουργική απόφαση. [...] Κατά τα άλλα, υπάρχει η λογική του να υπάρχουν συνέργειες μεταξύ των υπουργείων [...]. Σε επίπεδο συνεργασίας δεν έχω κάποιο παράδειγμα που να με κάνει να πω, ότι είναι δύσκολη ή ανέφικτη. [...] Η υφιστάμενη κατάσταση θα μπορούσε και να βελτιωθεί, ενώ υπάρχουν προοπτικές να ενισχύσουμε τη συνεργασία [...] αυτό διαφοροποιείται ανάλογα και για ποιά περίπτωση μιλάμε.»

Στον αντίποδα βρίσκονται ο ΟΑΕΔ-2 και ο ΟΑΕΔ-3, οι οποίοι αναφέρονται σε μια «πονεμένη ιστορία» και σε «αντιπαλότητα μεταξύ του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων και του Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης», ενώ ως μήλο της έριδος παρουσιάζεται ο «θεσμός της μαθητείας», η οποία αρχικά ήταν υπό την εποπτεία του Ο.Α.Ε.Δ., ενώ τα τελευταία χρόνια βρίσκεται στα χέρια του Ι.Ε.Π.. Αναδεικνύουν, με τον τρόπο αυτό, χρόνιες παθολογίες του ελληνικού συστήματος και προκλήσεις, για τις οποίες θα ήταν καλό να βρεθούν λύσεις άμεσα, ίσως μέσα από την ενίσχυση της συνεργασίας, όπως πρότεινε παραπάνω ο ΙΕΠ-1. Ωστόσο, η εμπλοκή πολλών φορέων, φαίνεται, να δυσχεραίνει την κατάσταση και τη βούληση για συνεργασία, αφού, από ότι φαίνεται, στον τομέα της εκπαίδευσης υπάρχουν αντικρουόμενα συμφέροντα.

Παρόλα αυτά, ο εκπρόσωπος της εταιρείας VG, επισημαίνει το γεγονός, ότι η πολιτεία θα πρέπει να «παράσχει μια σταθερότητα [...], να ξέρουν δηλαδή, ότι δεν θα αλλάξει κάτι αν αλλάξει ο υπουργός. Να υπάρχει και αξιοκρατία.», ενώ σημειώνει, ότι «είναι σίγουρο, ότι θα υπάρξει ανάπτυξη και σίγουρα οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας είναι προτεραιότητα για την Ελλάδα, λόγω της εξάρτησής της από το λιγνίτη, ο οποίος σταδιακά αντικαθίσταται από τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Οπότε, είναι μια καλή ευκαιρία εκεί και πρέπει να δοθεί πολύ μεγάλη βαρύτητα (σ. από την πολιτεία).».

4.2.2 Τρόποι και βοηθητικοί παράγοντες για τη διείσδυση της πράσινης τεχνολογίας στην επαγγελματική εκπαίδευση

Όσον αφορά τον τρόπο διείσδυσης της πράσινης τεχνολογίας στην επαγγελματική εκπαίδευση, παρατηρείται και εδώ ομοφωνία στις απόψεις με την «αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών με την ανάλογη επιμόρφωση των εκπαιδευτικών σε θέματα πράσινων τεχνολογιών», να έχει δοθεί ως απάντηση από όλους τους εμπλεκόμενους. Παρόλα αυτά, ο ΙΕΠ-2 και ο ΙΕΠ-3 έφεραν κάποιες αντιρρήσεις, όσον αφορά συγκεκριμένα τη διείσδυση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στην επαγγελματική εκπαίδευση, τονίζοντας το γεγονός, ότι «ηλικιακά οι μαθητές δεν είναι έτοιμοι να ανταπεξέλθουν σε αυτού του είδους τη γνώση [...] είναι κάτι καινούριο, το παιδί θα πρέπει να έχει το υπόβαθρο για να καταλάβει έννοιες, όπως τα φωτοβολταϊκά και οι ανεμογεννήτριες».

Ωστόσο, παράγοντες που θα μπορούσαν να βοηθήσουν, ώστε η πράσινη τεχνολογία να καταφέρει να διεισδύσει στην επαγγελματική εκπαίδευση, φαίνεται να είναι αρκετοί. Οι πολιτικές για χρήση «καθαρής» ενέργειας, με ταυτόχρονη μείωση των εκπομπών αερίων ρύπων και η στροφή στην παραγωγή πιο ήπιων μορφών ενέργειας, έχουν τη δυνατότητα να αυξήσουν τις θέσεις εργασίας και τη ζήτηση για πράσινες δεξιότητες και αποτελούν βοηθητικούς παράγοντες για τη διεύρυνση της επαγγελματικής εκπαίδευσης σε αυτούς τους τομείς. Επίσης, «οι διεθνείς συνεργασίες των φορέων εκπαίδευσης αποτελούν σημαντικό παράγοντα» (ΟΑΕΔ-1), ενώ σημαντικοί παράγοντες είναι και «η ύπαρξη ευκαιριών πρακτικής άσκησης μαθητείας σε φορείς που ήδη εφαρμόζουν τέτοιες πρακτικές [...] φορείς που έχουν αναπτύξει τεχνογνωσία σε αυτόν το χώρο. [...] Από την άλλη, η σύνδεση με ερευνητικούς φορείς και με την τριτοβάθμια εκπαίδευση. [...] Προφανώς, υπάρχει η πρόκληση να δώσουμε πιο έντονο, πιο κυρίαρχο ρόλο μέσα στα προγράμματα σπουδών [...] θα έδινε περισσότερες ευκαιρίες για τέτοιου είδους κατευθύνσεις.» (ΙΕΠ-1).

4.2.3 Παράγοντες που εμποδίζουν την πράσινη τεχνολογία να διεισδύσει στην επαγγελματική εκπαίδευση

Αντίθετα, ως παράγοντες, οι οποίοι εμποδίζουν ή καθυστερούν την ενσωμάτωση των πράσινων τεχνολογιών στα προγράμματα σπουδών, αναφέρονται, ομόφωνα, η γραφειοκρατία και οι χρονοβόρες διαδικασίες, η αντίδραση πολλών εκπαιδευτικών να επιμορφωθούν σε σχέση με τις νέες, πράσινες τεχνολογίες και η έλλειψη πόρων για την ανανέωση του απαραίτητου εργαστηριακού εξοπλισμού, κάτι, όμως, το οποίο αναγνωρίζεται από τον ΟΑΕΔ-3 ως «δύσκολο, λόγω της παρούσας οικονομικής κατάστασης της χώρας».

4.3 Ο ρόλος των εκπαιδευτικών φορέων

4.3.1 Εκπαιδευτικός επαγγελματικής εκπαίδευσης και συνεχιζόμενη εκπαίδευση

Πολύ σημαντικός, φαίνεται να είναι και ο ρόλος του εκπαιδευτικού στην επαγγελματική εκπαίδευση, καθώς και το κατά πόσο ο ίδιος επιμορφώνεται, μέσα από διάφορα σεμινάρια. Η συνεχής επιμόρφωση του εκπαιδευτικού της επαγγελματικής εκπαίδευσης

κρίνεται απαραίτητη, αφού λόγω της ραγδαίας εξέλιξης της τεχνολογίας και του χαρακτήρα που έχουν τα εκπαιδευτικά αντικείμενα, στα οποία καλείται να εκπαιδεύσει τους μαθητές του, η αρχική γνώση που είχε λάβει κάποτε, χάνεται με γοργούς ρυθμούς. Επίσης, ο ρόλος του είναι τέτοιος που του υπαγορεύει να είναι πάντοτε το καλό παράδειγμα για τους μαθητές του, δείχνοντάς τους το δρόμο της επιτυχίας, μέσα από τη συνεχή προσωπική και επαγγελματική εξέλιξη που προσφέρει η μάθηση και η απόκτηση ολοένα και περισσότερων και πιο επικαιροποιημένων γνώσεων. Στα συμπεράσματα αυτά, καταλήγουν οι ΟΑΕΔ-2 και ΟΑΕΔ-3, ενώ ο ΟΑΕΔ-1 αναφέρει ότι «ο ρόλος του εκπαιδευτικού είναι καθοριστικός στην εκπαίδευση των μαθητών. [...] ενώ, για να μπορεί ο εκπαιδευτικός να ακολουθεί τις τεχνολογικές εξελίξεις και να ανταπεξέρχεται επαρκώς στα εκπαιδευτικά του καθήκοντα, επιβάλλεται να επιμορφώνεται συστηματικά και συνεχώς.»

4.3.2 Σύνδεση επαγγελματικού προσανατολισμού και επαγγελματικής εκπαίδευσης

Σε αυτό το σημείο παρατηρούνται οι μεγαλύτερες αποκλίσεις, όσον αφορά τις απαντήσεις των συνεντευξιαζόμενων, οι οποίες χαρακτηρίζονται από ποικιλομορφία φέροντας είτε θετικό είτε αρνητικό πρόσημο. Από την μία πλευρά, ο ΟΑΕΔ-1, αναφέρεται στον κρίσιμο ρόλο που παίζει ο επαγγελματικός προσανατολισμός στην επαγγελματική εκπαίδευση, αφού «η σωστή και πλήρης ενημέρωση των νέων σχετικά με τα επαγγέλματα, τις νέες τεχνολογίες, τους παρόχους επαγγελματικής εκπαίδευσης, τις ανάγκες της αγοράς εργασίας, αποτελούν εργαλεία για την επιλογή του επαγγέλματος που ταιριάζει στον κάθε νέο.», ενώ από την άλλη πλευρά ο ΟΑΕΔ-2, αναφέρει μεταξύ άλλων, ότι «δυστυχώς, στην Ελλάδα ο επαγγελματικός προσανατολισμός προέρχεται από τους γονείς, τους φίλους και το διαδίκτυο. Με λίγα λόγια είναι ανύπαρκτος και δεν έχει καμία σύνδεση, όχι με την τεχνική εκπαίδευση, αλλά με καμία εκπαίδευση», άποψη, με την οποία συμφωνεί και ο εκπρόσωπος της VG, τονίζοντας ότι ο επαγγελματικός προσανατολισμός δεν έχει τη βαρύτητα που θα έπρεπε να έχει.

Σε πιο θετικό κύμα κινείται ο ΟΑΕΔ-3, τονίζοντας τη σημασία του επαγγελματικού προσανατολισμού, κυρίως, στη σημερινή εποχή, η οποία αδυνατεί να εγγωθηθεί μια θέση εργασίας, ενώ «η εικόνα αυτή μπορεί να αντιστραφεί μόνο εάν το άτομο έχει σωστό επαγγελματικό προσανατολισμό, ώστε [...] να γνωρίζει τι είναι αυτό που έχει ανάγκη η αγορά εργασίας σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, [...] εξασφαλίζοντας περισσότερες

πιθανότητες επιτυχίας και προσωπικής και οικονομικής ικανοποίησης.». Τέλος, οι εκπρόσωποι του Ι.Ε.Π. (ΙΑΠ-1, ΙΕΠ-2 και ΙΕΠ-3) συμφωνούν, ότι όσον αφορά στα ΕΠΑ.Λ. «υπάρχει στην πρώτη τάξη ειδικό μάθημα [...], ενώ υπάρχουν και τα μαθήματα επιλογής, τα οποία καθρεφτίζουν από έναν τομέα και από τα οποία μπορεί ο μαθητής να επιλέξει μέχρι τρία και άρα, δοκιμάζει και μπορεί να πάρει μια πρόγευση. Από την άλλη, υπάρχουν και τα κατάλληλα εργαλεία επαγγελματικού προσανατολισμού που παρέχει ο ΕΟΠΠΕΠ¹².» Γίνεται, λοιπόν, αντιληπτό, ότι ο επαγγελματικός προσανατολισμός είναι, μάλλον, αρκετά υποβαθμισμένος, όσον αφορά την ελληνική εκπαιδευτική πολιτική. Αυτό, σε συνάρτηση με την εικόνα που έχει η ελληνική κοινωνία για την επαγγελματική εκπαίδευση, θα μπορούσε, ίσως, να εξηγήσει, ως ένα βαθμό, την εισροή της πλειοψηφίας των μαθητών στη γενική εκπαίδευση, σε αντίθεση με την επαγγελματική εκπαίδευση. Από την μια, η έλλειψη εναλλακτικών διεξόδων και σοβαρού επαγγελματικού προσανατολισμού και από την άλλη η αίγλη που απολαμβάνει η ακαδημαϊκή εκπαίδευση, καθιστούν κατανοητό το τεράστιο χάσμα ανάμεσα στην επαγγελματική και την ακαδημαϊκή εκπαίδευση.

4.4 Ο ρόλος των επιχειρήσεων και της αγοράς εργασίας

4.4.1 Σύνδεση αγοράς εργασίας και εκπαίδευσης στις πράσινες τεχνολογίες

Σε αυτό το σημείο, υπάρχει, για ακόμη μια φορά, πολυφωνία όσον αφορά τις απαντήσεις που δόθηκαν από τους συνεντευξιζομένους. Ωστόσο, η πολυφωνία αυτή χαρακτηρίζεται θετική, αφού, έτσι, αναδεικνύονται οι τρόποι με τους οποίους συνδέεται ή θα μπορούσε μελλοντικά να συνδεθεί η αγορά εργασίας με την επαγγελματική εκπαίδευση, οι προκλήσεις που αντιμετωπίζει σήμερα και οι προτεινόμενες λύσεις.

Ο ΟΑΕΔ-1 τονίζει το σκοπό του συστήματος της μαθητείας, το οποίο στοχεύει «στην άμεση σύνδεση της εκπαίδευσης, γενικά και όχι μόνον της εκπαίδευσης στις πράσινες τεχνολογίες, με την αγορά εργασίας, με ότι αυτό συνεπάγεται». Ο ΟΑΕΔ-2, αν και αρχικά δηλώνει, ότι μέχρι τώρα δεν υπήρχε σύνδεση της αγοράς εργασίας και της εκπαίδευσης στις πράσινες τεχνολογίες, αφού δεν υπήρχαν προγράμματα σπουδών που να προσανατολίζονται στην εκπαίδευση τέτοιων θεμάτων, ωστόσο, όπως αναφέρει «μόλις

---

¹² Πρόκειται για τον Εθνικό Οργανισμό Πιστοποίησης Προσόντων και Επαγγελματικού Προσανατολισμού

το τελευταίο διάστημα άλλαξε αυτό, με την αναμόρφωση του προγράμματος σπουδών της ειδικότητας του «Τεχνίτη ηλεκτρολογικών εργασιών»¹³, με την εισαγωγή πράσινων δεξιοτήτων, όμως η σύνδεση με την αγορά εργασίας εξακολουθεί, δικαιολογημένα, να είναι μηδαμινή.». Ο ΟΑΕΔ-3 αναδεικνύει τη σημαντικότητα της πράσινης ανάπτυξης, αφού αυτή χαρακτηρίζεται ως «το κλειδί για την καταπολέμηση της ανεργίας», με «το φάσμα των οικονομικών δραστηριοτήτων, μέσα στο οποίο μπορούν να αναπτυχθούν φιλικές προς το περιβάλλον τεχνολογίες και πρωτοβουλίες, να είναι τεράστιο, με αποτέλεσμα τη δυνατότητα δημιουργίας πολλών θέσεων εργασίας, γεγονός που εξηγεί, αλλά και ενισχύει τη στροφή προς την επιλογή σπουδών προς την κατεύθυνση της πράσινης ανάπτυξης», ενώ, παράλληλα, αναφέρεται στην εξασφάλιση θέσης εργασίας, όσων επιλέγουν να εργαστούν σε τομείς πράσινης τεχνολογίας, με πολλούς νέους «να αντιλαμβάνονται, ότι αν η εργασία τους προκύψει από τις σπουδές τους σε πράσινες τεχνολογίες, τότε θα έχουν διασφαλίσει επαγγελματική σταδιοδρομία».

Όσον αφορά τους συμμετέχοντες από πλευράς του Ι.Ε.Π., ο ΙΕΠ-3 σημειώνει την πολύ καλή δουλειά που πραγματοποιείται στο θέμα της μαθητείας με τους καθηγητές να τονίζουν, ότι «στην πρώτη φάση υλοποίησης της μαθητείας το ενδιαφέρον των μαθητών ήταν ελάχιστο από κάθε ειδικότητα. Πλέον αυτό έχει αλλάξει, με τη ζήτηση των μαθητών να είναι τόσο μεγάλη, ώστε να καταφεύγουν στη λύση της επιλογής, αφού οι θέσεις μαθητείας προς κάλυψη δεν επαρκούν, λόγω του ότι η αγορά εργασίας δεν μπορεί να έχει για κάθε ειδικότητα 20-30 θέσεις που ζητούν οι μαθητές.» Σε αυτό συμφωνεί και ο εκπρόσωπος της εταιρείας VG, συμπληρώνοντας, ότι «γενικά στην Ελλάδα, παρατηρείται το πρόβλημα, ότι υπάρχουν περισσότερα άτομα, άρα και ζήτηση, από ότι θέσεις εργασίας και άρα προσφορά». Στο σημείο αυτό γίνεται, λοιπόν, φανερό η έλλειψη θέσεων μαθητείας, με την αδυναμία της αγοράς εργασίας να καλύψει την μεγάλη αυτή ζήτηση. Το γεγονός αυτό, ωστόσο, δεν σημαίνει, ότι υπάρχουν κατά ανάγκη λίγες επιχειρήσεις σε κάθε ειδικότητα. Ίσως, πιο σωστό να είναι το συμπέρασμα, ότι, οι επιχειρήσεις, λόγω κυρίως του κόστους που έχει η μαθητεία και του μικρού τους μεγέθους, ελευθερώνουν λίγες θέσεις για το σκοπό αυτό. Βέβαια, αυτό αναμένεται να αλλάξει μελλοντικά, αφού μέσα από διάφορες ευρωπαϊκές δράσεις και συνεργασίες, αναδεικνύονται τα οφέλη που μπορεί να έχει για τις επιχειρήσεις ο διττός χαρακτήρας της εκπαίδευσης.

---

¹³ Εδώ γίνεται αναφορά στο έργο GRÆDUCATION, ερευνά, αναπτύσσει και δοκιμάζει τις εκπαιδευτικές υπηρεσίες, με σκοπό τη βελτίωση της εκπαιδευτικής διαδικασίας των πράσινων επαγγελματιών στην Ελλάδα (GRÆDUCATION, 2019).

Ο ΙΕΠ-1 προτείνει πιο πρακτικές εναλλακτικές, όσον αφορά τη σύνδεση με την αγορά εργασίας, αναφέροντας, ότι *«προβλέπεται το να γίνονται εκπαιδευτικές επισκέψεις σε οργανισμούς που χρησιμοποιούν τέτοιες τεχνολογίες. [...] Τα εργαστήρια επαγγελματικής εκπαίδευσης χρειάζεται να ενισχυθούν με τέτοιου είδους τεχνολογίες, ώστε οι μαθητές να έρχονται σε επαφή με αυτές. [...] Αλλά και η μαθητεία προωθεί τη σύνδεση με την αγορά εργασίας [...] και φυσικά, το διαθέσιμο εκπαιδευτικό υλικό θεωρώ, ότι είναι άμεσα συνδεδεμένο (σ. με την αγορά εργασίας)».*

Από την πλευρά της η εταιρεία, αναφέρεται και στο μόνιμο πρόβλημα της έλλειψης κατάλληλου εργατικού δυναμικού που αντιμετωπίζουν όλες οι επιχειρήσεις, αφού οι περισσότεροι μαθητές στρέφονται προς την ακαδημαϊκή εκπαίδευση, με αποτέλεσμα την έλλειψη τεχνιτών. Η έλλειψη αυτή φανερώνει την αναντιστοιχία της εκπαιδευτικής πολιτικής σε ότι έχει να κάνει με τις σύγχρονες ανάγκες των επιχειρήσεων. Έτσι, οι επιχειρήσεις καλύπτουν το κενό που δημιουργείται μέσα από τις μικρές αγγελίες, το διαδίκτυο, τους γνωστούς, ενώ σε αρκετές περιπτώσεις κάνουν χρήση των υπηρεσιών του Ο.Α.Ε.Δ., συνήθως με τη διαμεσολάβηση κάποιου καθηγητή. Επίσης, τονίζει, ότι *«η μαθητεία του Ο.Α.Ε.Δ. κινείται σε πολύ καλό δρόμο, χρειάζεται ωστόσο βελτίωση, αφού ο εχθρός του καλού είναι το καλύτερο.»*. Ακόμη, αναφέρει, ότι *«τα παιδιά θέλουν να μείνουν εδώ, αλλά κοιτούν να βγουν και στο εξωτερικό. Δείχνουν μεγάλο ενδιαφέρον για τις πράσινες τεχνολογίες, δεν υστερούν σε γνώσεις, για αυτό και μπορούν και δουλεύουν στο εξωτερικό. Η χώρα υστερεί και δεν μπορεί να τα κρατήσει εδώ.»*, τονίζοντας την ανάγκη για συντονισμένη λύση από πλευράς πολιτείας.

Κεφάλαιο 5

Συμπεράσματα

5 Γενικά συμπεράσματα

Η παρουσίαση των συμπερασμάτων θα ακολουθήσει την ίδια δομή, όπως και στο κεφάλαιο 4, δηλαδή θα αναφερθούν σε σχέση με την κοινωνία, με την εκπαιδευτική πολιτική, με τους εκπαιδευτικούς φορείς και τέλος, με τις επιχειρήσεις και την αγορά εργασίας.

5.1 Κοινωνία

Όπως έχει, πολλάκις, αναφερθεί η επαγγελματική εκπαίδευση δεν απολαμβάνει το κύρος που απολαμβάνει η ακαδημαϊκή εκπαίδευση, με το οικογενειακό περιβάλλον να παίζει σημαντικό ρόλο, ως προς την απόφαση για την μία ή την άλλη κατηγορία εκπαίδευσης, από την πλευρά των παιδιών και σε αυτό συμφωνούν πολλοί ερευνητές (CEDEFOP, 2017; Ioannidou, 2014; Mavris, 2018). Ωστόσο, η αντίληψη της κοινωνίας, ότι η επαγγελματική εκπαίδευση είναι μια εύκολη επιλογή, η οποία δεν χρειάζεται πολύ κόπο και διάβασμα, είναι λανθασμένη, με βάση τις απαντήσεις των συμμετεχόντων στην έρευνα. Ως παράγοντας αύξησης της ελκυστικότητας της επαγγελματικής εκπαίδευσης, όσον αφορά τους γονείς, είναι η γνώση, ότι αυτή παρέχει καλές προοπτικές απασχόλησης. Κάτι τέτοιο, φάνηκε, ότι είναι ιδιαίτερα σημαντικός παράγοντας σε περιόδους οικονομικής ύφεσης, αφού η οικογένεια θα είναι σίγουρη, ότι το παιδί της θα έχει σχετικά σίγουρη επαγγελματική σταδιοδρομία.

Για τη διευκόλυνση αυτής της πτυχής, θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν τα παραδείγματα επιτυχημένων ανθρώπων, ο οποίοι ακολούθησαν την επαγγελματική εκπαίδευση και διέπρεψαν στον τομέα τους. Κρίνεται θετική, λοιπόν, η προβολή τέτοιων παραδειγμάτων στους νέους, στις οικογένειές τους και γενικά σε όλη την κοινωνία, ειδικά στην Ελλάδα, όπου η ενημέρωση για θέματα επαγγελματικής

εκπαίδευσης κρίνεται ανεπαρκής. Οι περισσότερες ενέργειες ευαισθητοποίησης, φαίνεται να προέρχονται καθαρά από την ιδιωτική πρωτοβουλία και ενδιαφέρον κάποιων δραστήριων εκπαιδευτικών, κάτι το οποίο αναδεικνύει το σοβαρό ζήτημα της έλλειψης συντονισμένης προσπάθειας σε αυτόν τον τομέα.

Όλοι οι συμμετέχοντες συμφωνούν πως χρειάζεται, αρχικά, προσπάθεια ενημέρωσης του κοινωνικού συνόλου σε ότι αφορά τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και γενικότερα τις πράσινες τεχνολογίες, αφού πρόκειται για κλάδο προσανατολισμένο στο μέλλον με δυναμική να διαδραματίσει σπουδαίο ρόλο στην εκπαίδευση, στην κοινωνία, αλλά και στην ενεργειακή μετάβαση από ορυκτούς πόρους σε πιο καθαρές και φιλικές πρακτικές. Ως καταλληλότερη ηλικία έναρξης της ευαισθητοποίησης, τονίζεται ότι όσο πιο νωρίς τόσο πιο καλά, με την πρωτοβάθμια εκπαίδευση να συγκεντρώνει το ενδιαφέρον των συμμετεχόντων. Μια τέτοια στρατηγική, θα μπορούσε να καλλιεργήσει την οικολογική συνείδηση και να διαμορφώσει ανθρώπους, οι οποίοι στο μέλλον πολύ πιθανόν να αναλάβουν παρόμοιες πρωτοβουλίες.

Ωστόσο, αναφέρθηκαν, επίσης, εμπόδια που προκύπτουν από το λανθασμένο τρόπο εφαρμογής των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στην Ελλάδα. Από την μια η τιμολογιακή πολιτική, η οποία συνεχώς φθίνει, από την άλλη η στρατηγική της Δ.Ε.Η. να χρεώνει ειδικό τέλος για τις ανανεώσιμες ενέργειες, φαίνεται να είναι παράγοντες, οι οποίοι μειώνουν το ενδιαφέρον της κοινωνίας, όσον αφορά τις πράσινες τεχνολογίες, χαρακτηρίζοντάς τες ακριβό προνόμιο των λίγων.

5.2 Εκπαιδευτική πολιτική

Για τη χάραξη εκπαιδευτικής πολιτικής αρμόδια είναι τα υπουργεία, αφήνοντας εκτός τις επιχειρήσεις ή και άλλους κοινωνικούς φορείς, παρόλο που η εκπαίδευση οφείλει να προετοιμάσει τα άτομα για την αγορά εργασίας. Φαίνεται, ότι αυτή η άποψη, προς το παρόν, δεν βρίσκει εφαρμογή στην Ελλάδα.

Εκτός από αυτό, από τις σχετικές απαντήσεις των συμμετεχόντων διαφάνηκε μια τάση αντιπαλότητας μεταξύ των αρμόδιων υπουργείων, ενώ η μεταξύ τους συνεργασία χαρακτηρίστηκε σχεδόν ανύπαρκτη ή σε κάποιες περιπτώσεις μονόδρομος. Η μαθητεία, φαίνεται, τουλάχιστον τα τελευταία χρόνια, να αποτελεί το μήλο της έριδος, με αποτέλεσμα το ξέσπασμα της αντιπαλότητας μεταξύ των υπουργείων, πιθανόν λόγω αντικρουόμενων συμφερόντων. Από πλευράς των επιχειρήσεων, γίνεται έκκληση για

σταθερότητα στο νομοθετικό πλαίσιο, καθώς και αξιοκρατία, με στόχο οι νέοι να παραμένουν για εργασία στην Ελλάδα και να μην επιλέγουν το εξωτερικό ως λύση και διέξοδο από τις παραπάνω προκλήσεις, κυρίως γιατί προβλέπεται ανάπτυξη στον τομέα κι άρα χρειάζεται να δοθεί ιδιαίτερη σημασία.

Διάφορες πολιτικές, οι οποίες προωθούνται, κυρίως, από την Ευρωπαϊκή Ένωση, μπορούν να βοηθήσουν, ώστε η πράσινη τεχνολογία να καταφέρει να διεισδύσει στην επαγγελματική εκπαίδευση με συντονισμένο τρόπο. Το μεγαλύτερο κίνητρο για μια στροφή σε αυτού του είδους την εκπαίδευση είναι η δυναμική που έχει να δημιουργήσει νέες και σταθερές σε βάθος χρόνου θέσεις εργασίας, υποστηρίζοντας το brain-gain έναντι του brain-drain, φαινόμενο που εξακολουθεί να ταλαιπωρεί την ελληνική κοινωνία σε πολλά επίπεδα.

Δεν λείπουν και παράγοντες που αποτρέπουν ή δυσχεραίνουν την ομαλή ένταξη των πράσινων τεχνολογιών στην εκπαίδευση, με τη γραφειοκρατία και τις χρονοβόρες διαδικασίες να βρίσκονται στις πρώτες θέσεις, με βάση τις απαντήσεις που δόθηκαν.

5.3 Εκπαιδευτικοί φορείς

Η συνεχής επιμόρφωση των εκπαιδευτικών της επαγγελματικής εκπαίδευσης και η επικαιροποίηση των γνώσεών τους, κρίνεται κάτι παραπάνω από απαραίτητη. Υπάρχει η ανάγκη να ακολουθεί τις τεχνολογικές εξελίξεις, έτσι ώστε να παραμένει ανταγωνιστικός και να εκπαιδεύει τους μαθητές τους σε σύγχρονα θέματα, τα οποία θα τους οδηγήσουν στην προσωπική και επαγγελματική εξέλιξη και, κατά συνέπεια, επιτυχία.

Ο επαγγελματικός προσανατολισμός φαίνεται να είναι ανύπαρκτος ή τουλάχιστον, να μην πραγματοποιείται τόσο συντονισμένα και με τρόπο τέτοιο, ώστε να μπορούν οι μαθητές να ενημερώνονται σχετικά με τις επιλογές που έχουν, αλλά και τις τάσεις της αγοράς εργασίας. Φαίνεται, λοιπόν, να υπάρχει έλλειψη ανάμεσα στις ανάγκες της αγοράς εργασίας και στο τι επιλέγουν οι μαθητές στην πλειοψηφία τους, γεγονός που καταδεικνύει την αναγκαιότητα συντονισμένων δράσεων σε αυτό το θέμα.

5.4 Επιχειρήσεις και αγορά εργασίας

Στο ζήτημα αυτό, φαίνεται να γίνονται κάποιες, μάλλον, μεμονωμένες προσπάθειες σύνδεσης της αγοράς εργασίας με την επαγγελματική εκπαίδευση. Το πιο σημαντικό παράδειγμα είναι ο θεσμός της μαθητείας, ο οποίος σύμφωνα με τις απαντήσεις από εκπροσώπους του Ι.Ε.Π., λειτουργεί καλά, ωστόσο υπάρχει ένα ζήτημα αναφορικά με τις διαθέσιμες θέσεις μαθητείας, με τη ζήτηση για θέσεις μαθητείας, πλέον, να είναι μεγαλύτερη από την προσφορά. Το γεγονός αυτό έχει διττό χαρακτήρα. Από την μια πλευρά, αναδεικνύεται η θέληση για συμμετοχή από την πλευρά των μαθητών, ωστόσο, η έλλειψη θέσεων μαθητείας, ίσως, τελικά, επιφέρει αντίθετα αποτελέσματα στο μέλλον.

Ένα άλλο παράδειγμα, για την προσπάθεια που προωθείται, όσον αφορά τη σύνδεση αγοράς εργασίας και επαγγελματικής εκπαίδευσης, είναι και η συμμετοχή των φορέων σε ευρωπαϊκά έργα, όπου έχουν τη δυνατότητα να ανταλλάξουν τεχνογνωσία και να υιοθετήσουν δοκιμασμένες πρακτικές.

Σημαντικό στοιχείο, αποτελεί η άποψη, ότι ενώ τα παιδιά θέλουν να μείνουν στην Ελλάδα, ωστόσο, λόγω των οικονομικών συνθηκών, αναγκάζονται να μεταναστεύσουν σε χώρες, όπου καταφέρνουν και βρίσκουν εργασία στον τομέα τους. Αυτό αποδεικνύει με τον καλύτερο τρόπο, ότι οι λαμβανόμενες γνώσεις από την επαγγελματική εκπαίδευση δεν υστερούν σε τίποτα, σε σχέση με τα πρότυπα που υπάρχουν στο εξωτερικό, ωστόσο και σε αυτό το ζήτημα χρειάζεται να γίνουν κάθετες και αποφασιστικές τομές από την πολιτεία με συντονισμένο και πολύ καλά προετοιμασμένο σχέδιο δράσης.

Κεφάλαιο 6

Επίλογος

Οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας αποτελούν δυναμική κατηγορία, η οποία εμπεριέχεται στις πράσινες τεχνολογίες. Η σωστή εφαρμογή τους στην Ελλάδα προϋποθέτει, ωστόσο, ένα σταθερό νομοθετικό πλαίσιο και ισχυρή πολιτική βούληση, ικανά στοιχεία, ώστε να προσελκύσουν σημαντικές επενδύσεις είτε από το εσωτερικό είτε από το εξωτερικό. Επίσης, σημαντικό στοιχείο είναι και η ενδυνάμωση της συνεργασίας σε ευρωπαϊκό, αλλά και διεθνές επίπεδο, αφού με τον τρόπο αυτό, είναι δυνατόν να μεταλαμπαδευτεί η τεχνογνωσία και οι δοκιμασμένες πρακτικές που ισχύουν ήδη στο εξωτερικό και αυτό, μόνο θετικά μπορεί να επηρεάσει την Ελλάδα, εδραιώνοντας, έτσι, τη θέση της, ως προς τις πράσινες τεχνολογίες, σε παγκόσμιο επίπεδο.

Για να φτάσει, ωστόσο, η χώρα σε αυτό το επίπεδο, αρχικά, χρειάζεται όλοι οι κοινωνικοί και εκπαιδευτικοί φορείς, καθώς και ο επιχειρηματικός κόσμος, να ξεκινήσουν ουσιαστικό διάλογο μεταξύ τους, αναλύοντας τη σημερινή κατάσταση και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει η κοινωνία, λόγω της πολυετούς οικονομικής ύφεσης, η εκπαίδευση, λόγω της πολυφωνίας και της έλλειψης σύμπνοιας των φορέων που εμπλέκονται σε αυτήν, αλλά και οι επιχειρήσεις, λόγω οικονομικών προκλήσεων που αντιμετωπίζουν, του μεγέθους τους και της θέσης τους σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο, με σκοπό να βρεθούν λύσεις και να αναπτυχθεί μια στρατηγική, κοινή για όλους, προσανατολισμένη στο μέλλον και ανεξάρτητη από συμφέροντα.

Πρόκειται, αδιαμφισβήτητα, για ένα δύσκολο μονοπάτι, το οποίο, όμως, στην περίπτωση που όλοι οι εμπλεκόμενοι συμφωνήσουν να βάλει, ο καθένας από την πλευρά του, ένα λιθαράκι, με σκοπό την πρόοδο, τότε αυτό είναι ικανό να οδηγήσει την Ελλάδα σε οικονομική ανάπτυξη, ανοίγοντας νέες, πράσινες και βιώσιμες θέσεις εργασίας για τους πολίτες της. Λόγω, ακριβώς, της καινοτομίας που εμπερικλείεται στις πράσινες τεχνολογίες και του χαρακτήρα τους, ο οποίος είναι προσανατολισμένος στο μέλλον, ο κλάδος αυτός, θα μπορούσε να αποτελέσει το έναυσμα, ώστε το brain-drain να μετατραπεί σε brain-gain, προσελκύοντας τους νέους μετανάστες, οι οποίοι τώρα πια, μέσα από τις εμπειρίες τους στο εξωτερικό, έχουν τη δυνατότητα να φέρουν μαζί

τους νέες ιδέες και νέα πνοή, με σκοπό την αναδιοργάνωση της Ελλάδας και της εδραίωσης της θέσης της, μέσα από καινοτόμες και ανταγωνιστικές δράσεις.

Η παρούσα έρευνα κατάφερε, έστω και σε θεωρητικό επίπεδο, να αναδείξει το θέμα των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας σε σχέση με την επαγγελματική εκπαίδευση και την αύξηση της ελκυστικότητάς της. Δίνει, ωστόσο, αρκετά ερεθίσματα σε μελλοντικούς ερευνητές για περαιτέρω έρευνα του πεδίου. Ίσως, λοιπόν, μια ποσοτική έρευνα στο συγκεκριμένο πεδίο να μπορούσε να αναδείξει τους λόγους για τους οποίους αρκετές επιχειρήσεις άλλαξαν πεδίο δραστηριοτήτων και τι θα μπορούσε να γίνει, ώστε ο κλάδος των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας να τοποθετηθεί ξανά στη θέση που του αξίζει. Ένα ακόμη θέμα για περαιτέρω έρευνα είναι να βρεθεί η κατάλληλη εκείνη στρατηγική που θα πρέπει να υλοποιηθεί, με σκοπό την αύξηση της ελκυστικότητας της επαγγελματικής εκπαίδευσης, αφού, όπως φαίνεται, η εισαγωγή των αποφοίτων της στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, από μόνη της δεν μπορεί να αυξήσει την ελκυστικότητά της. Θα ήταν, όμως, αρκετά ενδιαφέρον να ερευνηθεί, το κατά πόσο η ελκυστικότητά της θα μπορούσε να βελτιωθεί μέσα από την εξίσωση της ακαδημαϊκής και της επαγγελματικής εκπαίδευσης, κατά το παράδειγμα της Γερμανίας, όπου μέσω της απόλυτης διαπερατότητας που προσφέρει το σύστημα, είναι δυνατόν να απονεμηθούν αντίστοιχοι τίτλοι σπουδών σε αποφοίτους των δύο κατηγοριών εκπαίδευσης, δίνοντας στα άτομα πλήρη ευελιξία, ως προς τις αποφάσεις που μπορούν να λάβουν ανά πάσα στιγμή, αλλάζοντας εκπαιδευτική πορεία ανάμεσα στην ακαδημαϊκή και την επαγγελματική εκπαίδευση ή πολλές φορές ακολουθώντας και τις δύο συνδυαστικά. Επίσης, ο τρόπος με τον οποίο θα μπορούσαν να συνδεθούν η επαγγελματική εκπαίδευση και οι επιχειρήσεις, οι οποίες δραστηριοποιούνται στον ελλαδικό χώρο, σε συνάρτηση με τις τεχνολογίες των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας γενικά ή και των πράσινων τεχνολογιών ειδικά, είναι θέμα για περαιτέρω διερεύνηση, το οποίο προκύπτει μέσα από την παρούσα ανάλυση. Τέλος, ένα θέμα που χρήζει, επίσης, περαιτέρω διερεύνησης, φαίνεται να είναι και ο επαγγελματικός προσανατολισμός. Θα μπορούσαν, για παράδειγμα, να ερευνηθούν και πάλι παραδείγματα άλλων χωρών, οι οποίες έχουν να επιδείξουν μια καλή στρατηγική, σε ότι αφορά το θέμα αυτό, με σκοπό την ανάδειξη του καταλληλότερου τρόπου με τον οποίο θα μπορούσαν αυτές οι στρατηγικές να υλοποιηθούν στην Ελλάδα, με σεβασμό στις ιδιαίτερες ανάγκες και απαιτήσεις της χώρας.

Βιβλιογραφία (Ελληνική)

- CEDEFOP. (2010). *Δεξιότητες για πράσινες θέσεις εργασίας. Ενημερωτικό Σημείωμα*. Θεσσαλονίκη: CEDEFOP.
- Cohen, L., & Manion, L. (2008). *Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας*. Μεταίχιμο.
- ΕΟΡΡΕΡ. (2019). *ΕΟΡΡΕΡ*. Ανάκτηση από <https://proson.eorperp.gr/el/QualificationTypes>
- ΕΟΡΡΕΡ. (2019). *Γενικό Λύκειο*. Ανάκτηση από https://www.eorperp.gr/teens/index.php/spoudes_meta_to_gymnasio/173-imerisio_gen_lykeio-2
- Foiritika Nea. (2018). *Foiritika Nea*. Ανάκτηση 2019, από <https://www.foiritikanea.gr/%CF%80%CF%84%CF%85%CF%87%CE%B9%CE%B1/11693-%CF%8C%CE%BB%CE%B1-%CF%8C%CF%83%CE%B1-%CF%80%CF%81%CE%AD%CF%80%CE%B5%CE%B9-%CE%BD%CE%B1-%CE%B3%CE%BD%CF%89%CF%81%CE%AF%CE%B6%CE%B5%CF%84%CE%B5-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B1-%CE%B5%CF>
- GRÆDUCATION . (2019). Ανάκτηση από <https://graeducation.org/el/home/>
- Mason, J. (2011). *Η διεξαγωγή της ποιοτικής έρευνας*. (Ε. Δημητριάδου, Μεταφρ.) Αθήνα: Πεδίο.
- OECD. (2018). "Greece". Στο OECD, *Education at a Glance 2018: OECD Indicators*. Paris: OECD Publishing.
- Robson, C. (2007). *Η έρευνα του πραγματικού κόσμου. Ένα μέσον για κοινωνικούς επιστήμονες και επαγγελματίες ερευνητές*. (Β. Νταλάκου, & Κ. Βασιλικού, Μεταφρ.) Αθήνα: Gutenberg.
- Social Activism Αθηνών. (2017). *Καλές πρακτικές: Ορισμός - Αντικείμενο - Μέθοδος*. Ανάκτηση από <http://socialactivism.gr/index.php/kales-praktikes/358-kales-praktikes-orismos-antikeimeno-methodos>
- Wikipedia. (2019). *Wikipedia*. Ανάκτηση από <https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9B%CF%8D%CE%BA%CE%B5%CE%B9%CE%BF>
- Γκούντα, Ν., Κοκκώσης, Ν., & Thiele, S. (2016). *Κόστη και οφέλη της επαγγελματικής εκπαίδευσης. Λόγοι και επιχειρήματα για την εφαρμογή της επαγγελματικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα*. Αθήνα: Ελληνογερμανικό Εμπορικό και Βιομηχανικό Επιμελητήριο.
- Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας. (1977). *Περί οργανώσεως και διοικήσεως της Μέσης και Ανωτέρας Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαιδύσεως*. Ν. 576/1977 (Φ.Ε.Κ. 102).
- Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας. (1983). *Τροποποίηση και συμπλήρωση διατάξεων της Εργατικής Νομοθεσίας και ρύθμιση διαφόρων θεμάτων*. Ν. 1346/1983 (Φ.Ε.Κ. 46).

- Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας. (1985). Δομή και λειτουργία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις. Ν. 1566/1985 (Φ.Ε.Κ. 167).
- Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας. (1998). Δευτεροβάθμια τεχνική - επαγγελματική εκπαίδευση και άλλες διατάξεις. Ν. 2640/1998 (Φ.Ε.Κ. 206).
- Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας. (2006). Οργάνωση και λειτουργία της δευτεροβάθμιας επαγγελματικής εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις. Ν. 3475/2006 (Φ.Ε.Κ. 146).
- Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας. (2010). Ανάπτυξη της Δια Βίου Μάθησης και λοιπές διατάξεις. Ν. 3879/2010 (Φ.Ε.Κ. 163).
- Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας. (2013). Αναδιάρθρωση της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και λοιπές διατάξεις. Ν. 4186/2013 (Φ.Ε.Κ. 193).
- Ίσαρη, Φ., & Πουρκός, Μ. (2015). *Ποιοτική Μεθοδολογία Έρευνας. Εφαρμογές στην Ψυχολογία και στην Εκπαίδευση*. Ζωγράφου: ΣΕΑΒ.
- Καλόγηρος, Β., Κότιος, Κ., & Ταουσάνης, Χ. (2013). Επαγγελματικές επιλογές των νέων και η χαρτογράφηση της αγοράς εργασίας. *Επιθεώρηση Συμβουλευτικής-Προσανατολισμού*, 101, 187-196.
- Κανελλόπουλος, Κ., Μαυρομαράς, Κ., & Μητράκος, Θ. (2004). *Εκπαίδευση και αγορά εργασίας*. Αθήνα: Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών.
- ΚΑΝΕΠ/ΓΣΕΕ. (2017). *Τα βασικά μεγέθη της εκπαίδευσης 2016. Η ελληνική πρωτοβάθμια & δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Μέρος Β: το εθνικό πλαίσιο αναφοράς (2001-2014)*. Αθήνα: ΚΑΝΕΠ/ΓΣΕΕ.
- Καραμεσίνη, Μ. (2017). Ο ρόλος του Ο.Α.Ε.Δ. στην επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση: Ιστορική αναδρομή και αναπροσδιορισμός στο νέο θεσμικό τοπίο. Στο Χ. Γούλας, & Π. Λιντζέρης, *Δια βίου μάθηση, επαγγελματική κατάρτιση, απασχόληση και οικονομία* (σσ. 171-184). Αθήνα: ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ.
- Λαζαρέτου, Σ. (2016). *Οικονομικό Δελτίο. Τεύχος 43. Φυγή ανθρώπινου κεφαλαίου: η σύγχρονη τάση μετανάστευσης των Ελλήνων στα χρόνια της κρίσης*. Αθήνα: Τράπεζα της Ελλάδας.
- Ο.Α.Ε.Δ. (n.d.). *ΕΠΑ.Σ. Ο.Α.Ε.Δ. Μαθητεία*. Ανάκτηση από http://mathitia.oaed.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=76&Itemid=513&lang=el#
- ΡΑΕ, & ΚΑΠΕ. (2009). *5η Εθνική Έκθεση για το Επίπεδο Διείσδυσης της Ανανεώσιμης Ενέργειας το έτος 2010 (Άρθρο 3, Οδηγίας 2001/77/ΕΚ)*. Αθήνα: Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής.
- Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων. (2016). *Η Στρατηγική της Ανώτατης Εκπαίδευσης στην Ελλάδα, 2016-2020*.

Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας. (2019). *Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας*. Ανάκτηση από <http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=285>

Βιβλιογραφία (Ξένη)

- Aidonidou, S. (2019). Griechische Berufsbildung im Aufbruch. *GRÆDUCATION - Innovations- und Nachhaltigkeitsmanagement in einer community-basierten europäischen Berufsbildungskultur*, 1(1).
- Antunes, F. (2016). Economising education: From the silent revolution to rethinking education. A new moment of Europeanisation of education? *European Educational Research Journal*, 15(4), 410-427.
- Becker, R., & Hecken, A. (2009). Higher Education or Vocational Training? An Empirical Test of the Rational Action Model of Educational Choices Suggested by Breen and Goldthorpe and Esser. *Acta Sociologica*, 52(1), 25-45.
- CEDEFOP. (2010). *Skills for green jobs. European Synthesis Report*. Luxemburg: Publications Office of the European Union.
- CEDEFOP. (2017). *Spotlight on VET. GREECE*. Thessaloniki: CEDEFOP.
- CEDEFOP. (2018). *2018 Skills forecast: Greece*. Thessaloniki: CEDEFOP.
- Colardyn, D., & Bjornavold, J. (2004). Validation of Formal, Non-Formal and Informal Learning: policy and practices in EU Member States. *European Journal of Education*, 39(1), 69-89.
- Creswell, J., & Miller, D. (2000). Determining Validity in Qualitative Inquiry. *Theory into Practice*, 39(3), 124-130.
- Drakaki, M., Papadakis, N., Kyridis, A., & Papargyris, A. (2014). Who's the Greek Neet? Neets' Profile in Greece: Parameters, Trends and Common Characteristics of a Heterogeneous Group. *International Journal of Humanities and Social Science*, 4(6).
- Eichhorst, W., Rodriguez-Planas, N., Schmidl, R., & Zimmermann, K. F. (2015). A road map to Vocational Education and Training in industrialized Countries. *ILR Review*, 68(2), 314-337.
- EUKI. (2019). *Climate School Be.At - Open Societies and Schools in Climate Protection and Energy Transition*. Von <https://www.euki.de/en/euki-projects/climate-school-be-at-open-societies-and-schools-in-climate-protection-and-energy-transition/> abgerufen
- European Commission. (2018). *2018 SBA Fact Sheet. Greece*.
- European Commission. (2019). *Education and Training. EU policy in the field of vocational education and training (VET)*. Von https://ec.europa.eu/education/policies/eu-policy-in-the-field-of-vocational-education-and-training-vet_en abgerufen
- European Commission. (2019). *Europe 2020 strategy*. Von <https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/eu-economic-governance->

monitoring-prevention-correction/european-semester/framework/europe-2020-strategy_en
abgerufen

- Feldkamp, D., Lüllau, C., Rebmann, K., & Schlömer, T. (2014). Kompetenzbedarfe und Beschäftigungsfelder im Kontext der Energiewende. Entwicklung der Fortbildung "Fachwirt/-in Erneuerbare Energien und Energieeffizienz (HWK)". In E. Severing, & R. Weiß, *Weiterentwicklung von Berufen. Herausforderungen für die Berufsbildungsforschung* (S. 117-133). Bielefeld: Bundesinstitut für Berufsbildung.
- Hirsch-Kreinsen, H. (2013). *Wie viel akademische Bildung brauchen wir zukünftig? Ein Beitrag zur Akademisierungsdebatte*. Dortmund: Technische Universität Dortmund.
- Ioannidou, A. (2014). *Die Situation der Jugendlichen auf dem griechischen Arbeitsmarkt. Was geschieht, wenn nichts geschieht*. Berlin: Friedrich-Ebert-Stiftung.
- Ioannidou, A., & Stavrou, S. (2013). *Reformperspektiven der Berufsbildung in Griechenland*. Berlin: Friedrich Ebert Stiftung.
- Kyridis, A., Tsakiridou, E., Zagkos, C., Koutouzis, M., & Tsiamtzi, C. (2011). Educational Inequalities and School Dropout in Greece. *International Journal of Education*, 3(2).
- Mavris, D. (2018). Cedefop opinion survey on vocational education and training in Europe: Greece. *Cedefop ReferNet thematic perspectives series*.
- NESSE. (2010). *Early school leaving: Lessons from research for policy makers. an independent expert report submitted to the European Commission*.
- OECD. (2018). "Greece". In OECD, *Education at a Glance 2018: OECD Indicators*. Paris: OECD Publishing.
- OECD. (2018). *Education for a Bright Future in Greece. Reviews of National Policies for Education*. Paris: OECD Publishing.
- Sianou-Kyrgiou, E. (2010). Stratification in Higher Education, Choice and Social Inequalities in Greece. *Higher Education Quarterly*, 64(1), 22-40.
- Steckler, A., McLeroy, K., Goodman, R., Bird, S., & McCormick, L. (1992). Toward Integrating Qualitative and Quantitative Methods: An Introduction. *Health Education Quarterly*, 19(1), 1-8.
- Tsakoglou, P., & Cholezas, I. (2005). *Education and Inequality in Greece*. Bonn: IZA.
- Tselepis, S. (2015). The PV Market Developments in Greece, NET-Metering Study Cases. *31st EUPVSEC* (S. 1-5). Hamburg: 7DV.4.26.
- Willich, J., Minks, K.-H., & Schaeper, H. (2002). *Was fördert, was hemmt die Teilnahme an beruflicher Weiterbildung? Die Rolle von Familie, Betrieb und Beschäftigungssituation für die Weiterbildung von jungen Hochqualifizierten* (Bd. 4). (HIS-Hochschul-Informationssystem GmbH, Hrsg.) Hannover.
- YESclima Project. (2019). Von <https://sites.google.com/gm.uca.es/yesclima> abgerufen

Young Energy Europe. (2019). *Young Energy Europe*. Von <http://young-energy-europe.eu/en/home/> abgerufen

Zarifis, G. K., & Manavi, C. (2017). The role of social partners in reforming social dialogue for vocational education and training in Greece. *Journal of Educational Sciences*, 1(35), 5-25.